



Implemented by:



Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

Profil zemlje - nacrt

Srbija

Kosana Beker

2016

REPUBLIKA SRBIJA

Nacionalni pravni okvir

Prava zajemčena Ustavom

Ustav Republike Srbije, "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 98/2006¹

Ustav Republike Srbije garantuje širok spektar ljudskih prava i sloboda, kao i građanskih, političkih i socio-ekonomskih prava. Zajemčena je ravnopravnost između muškaraca i žena, a Republika Srbija se obavezala da razvija politiku jednakih mogućnosti. Diskriminacija je izričito zabranjena, uključujući i rodno zasnovanu diskriminaciju, a diskriminacijom se ne smatraju posebne mere koje se mogu uvesti za ostvarivanje pune ravnopravnosti pojedinaca ili grupa pojedinaca koji su u suštinski neravnopravnom položaju u odnosu na druge građane. Žene se ne pominju eksplicitno kao grupa kojoj je potrebno uvođenje posebnih mera, već je ta odredba uopštena i odnosi se na bilo koju grupu koja je u suštinski neravnopravnom položaju u odnosu na druge građane.

Ustav garantuje mirno uživanje svojine i drugih imovinskih prava stečenih na osnovu zakona, pravo nasleđivanja u skladu sa zakonom, načelo ravnopravnosti muškaraca i žena u pogledu stupanja u brak i raskida braka, a vanbračne zajednice izjednačene su sa bračnim, u skladu sa zakonom. Uz to, privatna, zadružna i javna svojina uživaju jednaku pravnu zaštitu, a dozvoljeno je korišćenje i upravljanje poljoprivrednim zemljištem, šumskim zemljištem i gradskim građevinskim zemljištem.

U skladu sa članom 15. Ustava, Republika Srbija jamči **ravnopravnost muškaraca i žena i vodi politiku jednakih mogućnosti.**

Član 21. garantuje **jednakost pred zakonom, zabranu diskriminacije i nediskriminatornu prirodu posebnih mera.** Odredbama ovog člana propisano je da su svi jednaki pred Ustavom i zakonom, da svako ima pravo na jednaku pravnu zaštitu, bez diskriminacije. Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugih uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosnog doba, psihičkog ili fizičkog invaliditeta. Ne smatraju se diskriminacijom posebne mere koje Republika Srbija može da uvede da bi se ostvarila puna ravnopravnost pojedinaca ili grupe pojedinaca koje su u suštinski neravnopravnom položaju u odnosu na ostale građane.

Odredbama člana 58. garantuje se mirno uživanje svojine i drugih imovinskih prava stečenih na osnovu zakona. Pravo svojine može se oduzeti ili ograničiti samo u javnom interesu utvrđenom na osnovu zakona i uz nadknadu koja ne može biti niža od tržišne vrednosti. Zakonom se može ograničiti način korišćenja imovine. Oduzimanje ili

¹ Ustav Republike Srbije, "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 98/2006, dostupan na: http://paragraf.rs/propisi/ustav_republike_srbije.html

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

ograničenje imovine radi naplate poreza ili drugih dažbina ili kazni dozvoljeni su samo u skladu sa zakonom.

Odredbama člana 59. garantuje se pravo nasleđivanja u skladu sa zakonom. Pravo nasleđivanja ne može biti isključeno ili ograničeno zbog neispunjavanja javnih obaveza.

Odredbama člana 62. propisana je **ravnopravnost muškaraca i žena u odnosu na stupanje u brak i razvod, kao i izjednačenje vanbračne zajednice sa brakom**, u skladu sa zakonom. Propisano je da svako ima pravo da slobodno odluči o zaključenju i raskidanju braka, a brak se zaključuje na osnovu slobodno datog pristanka muškarca i žene pred državnim organom. Zaključenje, trajanje i raskid braka počivaju na ravnopravnosti muškarca i žene. Brak i odnosi u braku i porodici uređuju se zakonom. Vanbračna zajednica izjednačena je sa brakom, u skladu sa zakonom.

Odredbama člana 86. stav 1. garantovana je privatna, zadružna i javna svojina, a propisano je i da svi oblici svojine imaju jednaku pravnu zaštitu. Javna svojina je državna svojina, svojina autonomne pokrajine i svojina jedinica lokalne samouprave.

Prema članu 88, slobodno je korišćenje i raspolaganje poljoprivrednim zemljištem, šumskim zemljištem i gradskim građevinskim zemljištem. Zakonom se mogu ograničiti oblici korišćenja i raspolaganja, odnosno odrediti uslovi korišćenja i raspolaganja, da bi se izbegla opasnost nanošenja štete životnoj sredini ili sprečilo povreda prava i na zakonu zasnovanih interesa drugih lica.

Ženska prava na svojinu i korišćenje u privatnom pravu

Režim građanskog prava

Ustavna zabrana diskriminacije dalje je razrađena Zakonom o zabrani diskriminacije, kao opštem antidiskriminacijskom zakonu, kao i u dva posebna antidiskriminacijska zakona – Zakonu o ravnopravnosti polova i Zakonu o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom. Opšta zabrana diskriminacije obuhvata zabranu diskriminacije na osnovu pola/roda, dok je rodno zasnovana diskriminacija izričito zabranjena Zakonom o ravnopravnosti polova. Usvojene posebne mere sa ciljem eliminacije i sprečavanja neravnopravnog položaja žena i muškaraca i ostvarivanja jednakih mogućnosti za oba pola, ne smatraju se diskriminacijom. Uz to, propisana je posebna mera za organe vlasti – kada je zastupljenost manje zastupljenog pola u nekoj organizacionoj jedinici na rukovodećim mestima i u upravnim i nadzornim organima ispod 30%, organ vlasti treba da primeni posebnu meru u skladu sa Zakonom o državnim službenicima i Zakonom o državnoj upravi. Takođe, diskriminacija je zabranjena i po osnovu porodičnog i bračnog stanja, što znači da su bračni parovi i vanbračne zajednice izjednačeni, u skladu sa zakonom.

Brak je zajednica života muškarca i žene, a može biti zaključen isključivo na osnovu slobodnog pristanka budućih supružnika. Garantovana je ravnopravnost supružnika. Vanbračna zajednica definiše se kao trajnija zajednica života muškarca i žene, između kojih nema bračnih smetnji (vanbračni partneri). Vanbračni partneri imaju ista prava i obaveze kao supružnici, pod uslovima propisanim zakonom. U praksi, partneri u vanbračnoj zajednici izjednačeni su sa bračnim parovima po svim pitanjima i sferama

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

javnog i privatnog života osim u nasleđivanju, budući da vanbračni partneri ne mogu da nasleđuju jedno od drugoga.

Muškarci i žene su ravnopravni u pravu na svojinu i imovinskim pravima, bez obzira na tip braka (bračna ili vanbračna zajednica). Porodični imovinski odnosi uređeni su zakonom, a mogu se urediti i dobrovoljno. Imovina supružnika može biti zajednička i posebna. Imovinski režim koji se automatski primenjuje je zajednička imovina, ali supružnici mogu urediti svoje imovinske odnose bračnim ugovorom. Postoji pretpostavka da je udeo supružnika u zajedničkoj imovini jednak. Nije propisana obaveza pisane saglasnosti pre transakcije koja obuhvata bračnu imovinu, niti je uspostavljen sistem automatskog zajedničkog upisa svojine.

Muškarci i žene mogu zaključivati ugovore pod istim uslovima, pravima i obavezama. Takođe, muškarci i žene mogu zatražiti lična dokumenta pod istim uslovima. Žene mogu da prenesu državljanstvo na supružnika koji nema državljanstvo pod istim uslovima kao muškarci, a mogu i preneti svoje državljanstvo na decu.

Po Zakonu o nasleđivanju, preživeli supružnik ima pravo na minimalan deo bračne imovine. Sestre i braća imaju jednako pravo nasleđivanja i njihov deo je jednak. Međutim, i dalje postoje praznine – preživeli supružnik nema pravo na doživotno korišćenje bračnog doma, a partneri iz vanbračne zajednice ne mogu da nasleđuju jedno od drugoga.

Zakon o zabrani diskriminacije, “Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 22/2009²

U skladu sa članom 2. stav 1. tačka 1. Termini „**diskriminacija**” i „**diskriminatorско postupanje**” označavaju svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno, propuštanje (isključivanje, ograničavanja ili davanje prvenstva) u odnosu na lica ili grupe, kao i na članove njihovih porodica ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način, koji se zasniva na rasi, boje kože, precima, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubeđenjima, **polu**, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim ili pretpostavljenim ličnim svojstvima.

Odredbama člana 4. propisano je da su svi jednaki i da uživaju **jednaku pravnu zaštitu** bez obzira na lična svojstva. Svako je dužan da poštuje načelo jednakosti, odnosno, zabranu diskriminacije.

Pored opšte zabrane rodno zasnovane diskriminacije, šira **definicija rodno zasnovane diskriminacije** data je u članu 20. tako što je propisano da diskriminacija postoji ako se postupa protivno načelu ravnopravnosti polova, odnosno, protivno načelu poštovanja jednakih prava i sloboda žena i muškaraca u političkom, ekonomskom, kulturnom i drugom aspektu javnog, profesionalnog, privatnog i porodičnog života. Zabranjeno je

² Zakon o zabrani diskriminacije, “Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 22/2009, dostupan na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_diskriminacije.html

uskraćivanje prava ili javno ili prikrivno priznavanje pogodnosti u odnosu na pol ili zbog promene pola. Zabranjeno je fizičko i drugo nasilje, eksploatacija, izražavanje mržnje, omalovažavanje, ucenjivanje i uznemiravanje na osnovu pola, kao i javno zagovaranje, podržavanje i postupanje u skladu sa predrasudama, običajima i drugim društvenim obrascima ponašanja koji su zasnovani na idejipodređenosti ili nadređenosti polova, odnosno, stereotipnih uloga polova.

Odredbama člana 14. Zakona o zabrani diskriminacije propisano je da se ne smatraju diskriminacijom posebne mere uvedene radi postizanja pune ravnopravnosti, zaštite i napretka lica ili grupe lica koja se nalaze u nejednakom položaju.

Zakon o ravnopravnosti polova, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 104/2009³

Odredbama člana 2. propisano je da **ravnopravnost polova** podrazumeva ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim oblastima javnog i privatnog sektora, u skladu sa opšte prihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima, Ustavom Republike Srbije i zakonima i svi su dužni da je poštuju. Rodna ravnopravnost je zajemčena. Organi javne vlasti dužni su da prate ostvarivanje rodne ravnopravnosti u svim oblastima društvenog života, primenu međunarodnih standarda i Ustavom zajemčenih prava u ovoj oblasti.

Odredbama člana 3. propisano je da organi javne vlasti razvijaju **aktivnu politiku jednakih mogućnosti** u svim oblastima društvenog života, što podrazumeva ravnopravno učešće polova u svim fazama planiranja, odlučivanja i izvršenja odluka koje utiču na položaj žena i muškaraca.

Odredbama člana 4. definisana je **diskriminacija na osnovu pola**. Uz to, definiše da se pod neopravdanim razlikovanjem, isključivanjem, ograničavanjem i postupanjem ili drugim preduzetim merama, naročito smatra ako: 1) preduzeta mera nije opravdana zakonitim ili legitimnim ciljem; 2) nema srazmere između preduzetih mera i cilja koji se preduzetim merama ostvaruje.

Članom 7. izričito je propisano da se ne smatra diskriminacijom usvajanje **posebnih mera** radi otklanjanja i sprečavanja nejednakog položaja žena i muškaraca i ostvarenja jednakih mogućnosti za oba pola.

Prema odredbama člana 14. ako je zastupljenost manje zastupljenog pola u svakoj organizacionoj jedinici, na rukovodećim mestima i u upravnim ili nadzornim organima ispod 30%, organi javne vlasti dužni su da primene **afirmativne mere**, u skladu sa Zakonom o državnim službenicima i Zakonom o državnoj upravi.

Odredbama člana 26. propisano je da su svi ravnopravni, bez obzira na porodični i bračni status.

Članom 27. propisano je da su **bračni parovi i vanbračni partneri ravnopravni, u skladu sa zakonom**.

³Zakon o ravnopravnosti polova, “Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 104/2009, dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ravnopravnosti_polova.html

Porodični zakon , „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 18/2005, 72/2001 – drugi zakon, i 6/2015⁴

Odredbama člana 3. Porodičnog zakonabrak je definisan kao zakonom uređena zajednica muškarca i žene.Brak se može zaključiti jedino na osnovu slobodno datog pristanka budućih supružnika, a zakonom se jamči ravnopravnost supružnika.

Član 4. definiše **vanbračnu zajednicu kao trajniju zajednicu života muškarca i žene, između kojih nema bračnih smetnji (vanbračni partneri). Vanbračni partneri imaju prava i dužnosti supružnika, pod uslovima određenim ovim zakonom.**

U skladu sa članom 9, imovinski odnosi u porodici uređuju se zakonom, a mogu se uređivati i sporazumno, u skladu sa ovim zakonom.

Odredbama člana 29. propisano je da **imovina supružnika može biti zajednička i posebna.** Supružnici mogu, pod uslovima određenimovimzakonom, svoje imovinske odnose ureditibračnim ugovorom. U takvim slučajevima, isključena je automatska primena **pravnog režima zajedničke imovine.**

Jedna od mogućnosti razvoda braka je sporazum o razvodu. U članu 40. propisano je da supružnici imaju pravo na razvod braka ako zaključe pisani sporazum o razvodu. Sporazum o razvodu mora sadržati pisani sporazum o podeli zajedničke imovine.

Članom 168. propisano je da imovina koju supružnik stekne pre stupanja u brak predstavlja njegovu/njenu posebnu imovinu. Takođe, imovina koju supružnik stekne tokom braka deobom zajedničke imovine ili nasleđstvom, poklonom ili drugim pravnim poslom kojim se stiču isključivo prava, predstavlja njegovu/njenu posebnu imovinu. Članom 169. je propisano da svaki supružnik samostalno upravlja i raspolaže svojom posebnom imovinom. Prema članu 170. ako je tokom života u braku došlo do neznatnog uvećanja vrednostiposebne imovine jednog supružnika, drugi supružnik ima pravo na potraživanje u novcu srazmerno svom doprinosu, dok ukoliko se vrednost posebne imovine jednog supružnika znatno uveća, drugi supružnik ima pravo na udeo u toj imovini srazmerno svom doprinosu.

Odredbama člana 171. propisano je da je imovina koju su supružnici stekli radom u toku trajanja zajednice života u braku predstavlja njihovu **zajedničku imovinu.** Supružnici mogu bračnim ugovorom drugačije urediti svoje imovinske odnose.

Odredbama člana 174. propisano je da zajedničkom imovinom supružnici upravljaju i raspolažu **zajednički i sporazumno.** Smatra se da poslove redovnog upravljanja imovinom jedan supružnik uvek preuzima uz saglasnost drugog supružnika. Supružnici ne mogu raspolagati svojim udelom u zajedničkoj imovini niti ga opteretiti pravnim poslovima među živima.Međutim, ne traži se pisanasaglasnost drugog supružnika pre transakcije koja obuhvata bračnu imovinu.

⁴ Zakon o porodici, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 18/2005, 72/2001 – drugi zakon, i 6/2015), dostupan na: http://www.paragraf.rs/propisi/porodicni_zakon.html

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

Odredbama člana 176. propisano je da se smatra da su supružnici izvršili deobu zajedničke imovine ukoliko su oboje upisani kao suvlasnici sa na opredeljenim udelima u javni registar prava na nepokretnostima. Smatra se da je upis izvršen na ime oba supružnika i kada je izvršen na ime samo jednog od njih, osim ako nakon upisa nije zaključen pisani sporazum o deobi zajedničke imovine, odnosno, bračni ugovor ili je o pravima supružnika na nepokretnosti odlučivao sud. To znači da ne postoji sistem automatskog zajedničkog upisa.

Članom 177. propisano je da se deobom zajedničke imovine smatra utvrđivanje suvlasničkog, odnosno, supoverilačkog udela svakog supružnika u zajedničkoj imovini.

Prema članu 178. deoba zajedničke imovine može se vršiti za vreme trajanja braka i posle njegovog prestanka. Prema članu 179. supružnici mogu da zaključe sporazum o deobi zajedničke imovine (sporazumna deoba). Sporazum se zaključuje u obliku javnobeležnički potvrđene (solemnizovane) isprave. Prema članu 180, ukoliko supružnici ne mogu da se sporazumeju o deobi zajedničke imovine, deobu zajedničke imovine vrši sud (sudska deoba). **Postoji pretpostavka da su udeli supružnika u zajedničkoj imovini jednaki.** Veći udeo jednog supružnika u sticanju zajedničke imovine zavisi od njegovog ostvarenog prihoda, vođenja poslova u domaćinstvu, brige o deci, brige o imovini i drugih okolnosti od značaja za održavanje ili uvećanje vrednosti zajedničke imovine. Veći udeo u sticanju pojedinih prava iz zajedničke imovine može se utvrditi samo ako je ovo pravo ekonomski samostalno u odnosu na druga prava iz zajedničke imovine, a supružnik je učestvovao u sticanju tog prava i prihodima iz svoje posebne imovine.

Prema odredbama člana 181. pravo na deobu zajedničke imovine imaju: supružnici, naslednici preminulog supružnika i poverioci onog supružnika iz čijeposebne imovine se nisu mogla namiriti njihova potraživanja.

Odredbama članova 186. i 187. definisana je odgovornost supružnika u odnosu na posebne i zajedničke obaveze. Supružnik je odgovoran za svoje sopstvene obaveze preuzete pre ili nakon stupanja u brak svojom posebnom imovinom, kao i svojim udelom u zajedničkoj imovini. Za obaveze preuzete radi podmirenja potreba zajedničkog života u braku, kao i za obaveze koje po zakonu terete oba supružnika, odgovaraju supružnici solidarno svojom zajedničkom i posebnom imovinom. Supružnik koji je izmirio zajedničku obavezu iz svoje posebne imovine ima pravo na nadknadu od drugog supružnika srazmerno njegovom udelu u zajedničkoj imovini.

Članom 188. propisano je da supružnici ili budući supružnici mogu da urede svoje imovinske odnose oko postojeće ili buduće imovine ugovorom (bračni ugovor). Bračni ugovor se zaključuje u obliku javnobeležnički potvrđene (solemnizovane) isprave. Javni beležnik je dužan da upozori supružnike da bračni ugovor isključuje pravni režim zajedničke imovine, o čemu stavlja napomenu u klauzuli o potvrđivanju. Bračni ugovor koji se odnosi na nepokretnosti upisuje se u javni registar prava na nepokretnostima.

Odredbama člana 189. propisano je da supružnici mogu da zaključe ugovor na osnovu koga će jedno od njih upravljati i raspolagati celokupnom zajedničkom imovinom ili nekim njenim delovima. Taj ugovor, slično kao i bračni ugovor, mora se zaključiti u pisanoj formi i overiti kod javnog beležnika, a ako se ugovor o upravljanju i raspolaganju

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

zajedničkom imovinom odnosi na nepokretnosti, upisuje se u javni registar prava na nepokretnostima.

Zakon o obligacionim odnosima, „Službeni glasnik”, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka Ustavnog suda SFRJ, „Službeni glasnik SRJ”, br. 31/93 i „Službeni glasnik SCG”, br. 1/2003 – Ustavna povelja⁵

Zakon o obligacionim odnosima uređuje obligacione odnose koji nastaju iz ugovora, prouzrokovanje štete, sticanje bez osnova, poslovodstvo bez naloga, jednostrane izjave volje i druge zakonom utvrđene činjenice.

Odredbama člana 2. propisano je da strane u obligacionim odnosima mogu biti fizička i pravna lica, a članom 10. je propisano da su strane u obligacionim odnosima, u granicama prinudnih propisa, javnog poretka i dobrih običaja, slobodne da urede svoje odnose kako žele.

Odredbama člana 11. propisano je da su **strane u obligacionim odnosima ravnopravne.**

Članom 15. je propisano da u zasnivanju dvostranih ugovora strane polaze od načela jednake vrednosti uzajamnih davanja, a zakonom se određuje u kojim slučajevima narušavanje ovog načela povlači pravne posledice.

Prema članu 103. stav 1. ugovor koji je protivan prinudnim propisima, javnom poretku ili dobrim običajima je ništav, ako cilj povređenog pravila ne upućuje na neku drugu sankciju ili ako zakon u određenom slučaju ne propisuje nešto drugo.

Odredbama člana 210. stav 1. propisano je da kada je neki deo imovine jednog lica prešao na bilo koji način u imovinu nekog drugog lica, a taj prelaz nema osnov u nekom pravnom poslu ili u zakonu, sticalac je dužan da ga vrati, a kada to nije moguće – da naknadi vrednost postignutih koristi.

Režim običajnog prava (ako je primenjiv)

N/P

Vanbračna zajednica (vanbračni partneri)

Ustav Republike Srbije

⁵Zakon o obligacionim odnosima, „Službeni glasnik SFRJ”, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka Ustavnog suda SFRJ, „Službeni glasnik SRJ”, br. 31/93 i „Službeni glasnik SCG”, br. 1/2003 – Ustavna povelja, dostupno na: http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_obligacionim_odnosima.html

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

Odredbama člana 62. propisano je načelo rodne ravnopravnosti u pogledu stupanja u brak i raskida braka, a vanbračna zajednica je izjednačena sa bračnom, u skladu sa zakonom.

Zakon o ravnopravnosti polova

Prema članu 27. **bračni i vanbračni partneri su ravnopravni**, u skladu sa zakonom.

Porodični zakon

Odredbama člana 4. vanbračna zajednica je definisana kao trajnija zajednica života muškarca i žene između kojih nema bračnih smetnji (vanbračni partneri). **Vanbračni partneri imaju ista prava i dužnosti kao bračni**, pod uslovima koje propisuje ovaj zakon.

Odredbama člana 191. propisano je da je imovina koju su vanbračni partneri stekli radom u toku trajanja zajednice života u vanbračnoj zajednici predstavlja njihovu zajedničku imovinu. Na imovinske odnose vanbračnih partnera shodno se primenjuju odredbe ovog zakona o imovinskim odnosima supružnika.

Državljanstvo

Zakon o državljanstvu Republike Srbije, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 135/2004 i 90/2007⁶

Odredbama člana 1. propisano je da građani Republike Srbije imaju državljanstvo Republike Srbije.

Prema članu 6. državljanstvo Republike Srbije stiče se: 1) poreklom; 2) rođenjem na teritoriji Republike Srbije; 3) prijemom u državljanstvo i 4) u skladu sa međunarodnim sporazumima. Poreklom i rođenjem na teritoriji Republike Srbije, državljanstvo Republike Srbije stiče se na osnovu upisa činjenice državljanstva u matičnu knjigu rođenih. Prijemom u državljanstvo, državljanstvo Republike Srbije stiče se u skladu sa pravosnažnim rešenjem koje donese ministarstvo nadležno za unutrašnje poslove, nakon sprovedenog postupka propisanog ovim zakonom.

Odredbama člana 7. propisano je da državljanstvo Republike Srbije poreklom stiče dete: 1) kome su oba roditelja u trenutku njegovog rođenja državljani Republike Srbije; 2) kome je jedan roditelj u trenutku njegovog rođenja, državljanin Republike Srbije a dete je rođeno na teritoriji Republike Srbije i 3) rođeno u inostranstvu, kome je jedan od roditelja u trenutku njegovog rođenja državljanin Republike Srbije, a drugi roditelj nepoznat ili nepoznatog državljanstva ili bez državljanstva.

Prema odredbama člana 17. stranac koji je najmanje tri godine u braku sa državljaninom Republike Srbije i kome je odobreno stalno nastanjenje u Republici Srbiji može biti

⁶Zakon o državljanstvu Republike Srbije, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 135/2004 i 90/2007, dostupan na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_drzavljanstvu_republike_srbije.html

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

primljen u državljanstvo Republike Srbije ako podnese pisanu izjavu da Republiku Srbiju smatra svojom državom.

Zakon o ličnoj karti, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 66/2006 i 36/2011

Odredbama člana 2. stav 1. jamči se pravo na ličnu kartu svakom državljaninu Republike Srbije starijem od 16 godina.

Zakon o nasleđivanju

Režim građanskog prava

Zakon o nasleđivanju, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 46/95, 101/2003 – odluka Ustavnog suda RS i 6/2015⁷

Prema članu 2. naslediti se može na osnovu zakona (nasleđivanje bez testamenta) i na osnovu zaveštanja (nasleđivanje na osnovu testamenta).

Odredbama člana 3. st. 1. i 2. propisano je da naslediti može samo onaj ko je živ u trenutku smrti ostavioca. Naslediti može i dete već začeto u trenutku smrti ostavioca ako se živo rodi. Ove odredbe važe i za isporuku (legat) i druge koristi iz zaveštanja. Odredbama člana 8. stav 1. propisano je da ostavioca nasleđuju: potomci i usvojena deca i njihovi potomci, supružnik, roditelji, usvojitelji, braća i sestre i njihovi potomci, dedovi i babe i njihovi potomci, kao i ostali preci.

Prema odredbama člana 9. **Prvi nasledni red čine deca i supružnik ostavioca. Deca i supružnik nasleđuju jednake delove.** Odredbama člana 10. propisano je da ukoliko dete ne može ili neće da nasledi, njegova/njena deca (unuci ostaviočevi) nasleđuju na jednake delove i tako redom dokle ima ostaviočevih potomaka. Članom 11. propisano je da **kad ostavilac nema potomaka, supružnik ne nasleđuje u prvom naslednom redu.**

Odredbama člana 12. propisano je da **drugi nasledni red** čine supružnik ostavioca, roditelji i njihovi potomci. **Supružnik nasleđuje polovinu zaostavštine,** dok roditelji ostavioca nasleđuju drugu polovinu, u jednakim delovima. Ukoliko supružnik ne može ili neće da nasledi, roditelji ostavioca nasleđuju sve u jednakim delovima. Odredbama člana 15. propisano je da ako roditelji ostavioca nemaju potomke a ne mogu ili neće da naslede, supružnik ostavioca nasleđuje celokupnu zaostavštinu.

Odredbama člana 39. propisan je krug nužnih naslednika: potomci i usvojenici ostavioca i njihovi potomci, supružnik, roditelji, usvojitelj, braća i sestre, babe i dedovi i ostali preci. Braća i sestre, babe i dedovi i njihovi ostali preci nužni su naslednici samo ako su trajno nesposobni za privređivanje a nemaju nužnih sredstava za život. Nužni naslednik može biti samo onaj ko je po zakonskom redu nasleđivanja pozvan na nasleđe.

⁷Zakon o nasleđivanju, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 46/95, 101/2003 – odluka Ustavnog suda Republike Srbije i 6/2015, dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_nasledjivanju.html

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

Prema članu 40. nužnim nasljednicima pripada deo zaostavštine kojim ostavilac nije mogao da raspolaze, a koji se naziva nužni deo. Nužni deo potomaka, usvojenika i njihovih potomaka i supružnika je polovina, a nužni deo ostalih nužnih nasljednika je trećina dela koji bi svakom od njih pripao po zakonskom redu nasleđivanja.

Članom 79. propisano je da testament može sačiniti svako lice koje je navršilo 15 godina i sposobno je za rasuđivanje. Prema članu 182. predak može ugovorom ustupiti i razdeliti imovinu svojim potomcima ugovorom o ustupanju i raspodeli imovine za života. Uz to, član 194. sadrži odredbe o ugovoru o doživotnom izdržavanju.

Odredbama člana 228. propisano je da deobu nasledstva može zatražiti svaki naslednik u svako doba, osim u nevreme. Ovo pravo ne zastareva, a ugovor kojim se naslednik odriče prava da traži deobu je ništav.

Prema članu 232. na zahtev naslednika koji je živeo ili privređivao sa ostaviocem u istoj zajednici, sud može, ako to iziskuje opravdana potreba, odlučiti da mu se ostave pojedine stvari ili grupe stvari ili prava koje bi pripale u deo ostalim nasljednicima, a da im on/a vrednosti tih stvari ili prava isplati u novcu u roku koji sud prema okolnostima odredi. Za tako određeni iznos ti naslednici imaju do isplate zakonsku zalogu na delovima zaostavštine dodeljenim nasledniku koji je dužan da im izvrši isplatu. Ako im isplata ne bude izvršena o roku, oni mogu zahtevati isplatu potraživanja ili predaju stvari koje bi im inače pripale na ime naslednog dela.

Odredbama člana 233. izričito je propisano da je sud dužan da upozori poljoprivrednika koji je živeo ili privređivao u zajednici sa ostaviocem na pravo iz člana 232. ukoliko u zaostavštini ima poljoprivrednog (obradivog) zemljišta.

Izazovi, praznine i preporuke

Kao što se može videti, pravni okvir Republike Srbije u odnosu na rodnu ravnopravnost i zabranu diskriminacije u skladu je sa međunarodnim standardima. Međutim, postoji više mogućnosti za njegovo unapređenje, budući da i dalje postoji nekoliko praznina i izazova.

Diskriminacija je izričito zabranjena Ustavom, uključujući i rodno zasnovanu diskriminaciju, a posebne mere koje se mogu uvesti radi ostvarenja pune ravnopravnosti pojedinaca ili grupa pojedinaca koji su u suštinski neravnopravnom položaju u odnosu na ostale građane ne smatraju se diskriminacijom. Međutim, žene se ne pominju eksplicitno kao grupa kojoj je potrebno uvođenje posebnih mera, ova odredba je opšteg karaktera i odnosi se na sve grupe (osnove diskriminacije) koje su u suštinski neravnopravnom položaju u odnosu na ostale građane. Zbog toga bi trebalo izmeniti odredbu **člana 21. stav 3. Ustava Republike Srbije tako da se propiše mogućnost uvođenja posebnih mera radi ostvarivanja pune ravnopravnosti žena.**

Muškarci i žene su ravnopravni prema zakonima u pravu svojine i drugim imovinskim pravima bez obzira na vrstu bračne zajednice. Imovina supružnika može biti zajednička ili posebna, a automatski pravni režim za supružnike je imovinska zajednica, odnosno, zajednička imovina. Pretpostavka je da su udeli supružnika u zajedničkoj imovini

jednaki. Međutim, ne postoji obaveza pribavljanja pisane saglasnosti drugog supružnika pre transakcije koja obuhvata bračnu imovinu, a sistem automatskog zajedničkog upisa svojine još uvek nije uspostavljen. Imajući to u vidu, neophodno je **izmeniti Porodični zakon i propisati da je potrebna pisana saglasnost pre bilo kog pravnog posla koji obuhvata raspolaganje bračnom imovinom ili njeno opterećenje.** Uz to, neophodno je izmeniti i **Zakon o javnom beležništvu i propisati obavezu javnih beležnika da traže pisanu saglasnost supružnika kada overavaju bilo kakav sporazum koji se odnosi na bračnu imovinu.** Takođe, treba se postarati da javni beležnik upozori supružnike na posledice davanja pisane saglasnosti, kao i da taj podatak uvrsti u klauzulu o potvrđivanju.

Prema Zakonu o nasleđivanju, preživeli supružnik ima pravo na minimalan deo bračne imovine, sestre i braća imaju jednako pravo na nasleđivanje i njihovi delovi su jednaki. Međutim, tu i dalje postoje izvesne praznine – preživeli supružnik nema pravo na doživotno korišćenje bračnog doma, a vanbračni partneri ne mogu da naslede jedno drugo. Dakle, **Zakon o nasleđivanju treba izmeniti tako da se propiše pravo preživelog supružnika na doživotno korišćenje bračnog doma, ali da ovo pravo korišćenja ne utiče na druga nasledna prava preživelog supružnika.** Takođe, treba propisati da partneri u vanbračnoj zajednici imaju pravo na uzajamno nasleđivanje, pod istim uslovima kao supružnici. Konačno, budući da **Porodični zakon** sadrži opšte odredbe o braku i vanbračnoj zajednici, treba ga izmeniti tako da **izričito propiše isti pravni režim za bračne i vanbračne partnere u svim sferama javnog i privatnog života, uključujući i pravo na nasleđivanje.**

Režim običajnog prava (Ako je primenjivo)

N/P

Zakoni o zemljištu

Zakon o osnovama svojinskopravnih odnosa, „Službeni glasnik SFRJ”, br. 6/80 i 36/90, „Službeni glasnik SRJ”, br. 29/96 i „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 115/2005 – drugi zakon⁸

Odredbama člana 1. propisano je da fizička i pravna lica mogu imati pravo svojine na pokretnim i nepokretnim stvarima. Prema članu 9. fizička i pravna lica mogu imati pravo svojine na stambenim zgradama, stanovima, poslovnim prostorijama, poljoprivrednom zemljištu i drugim nepokretnostima, osim na prirodnim bogatstvima koja su u državnoj svojini. Svako fizičko i pravno lice može imati pravo svojine na pojedinim dobrima u opštoj upotrebi i na gradskom građevinskom zemljištu i šumama i šumskom zemljištu, u skladu sa zakonom.

Prema članovima 13. i 14. više lica ima pravo susvojine na nepodeljenoj stvari kada je deo svakog od njih određen srazmerno prema celini (idealni deo). Ako suvlasnički delovi

⁸Zakon o osnovama svojinskopravnih odnosa, „Službeni glasnik SFRJ”, br. 6/80 i 36/90, „Službeni glasnik SRJ”, br. 29/96 i „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 115/2005 – drugi zakon, dostupno na: http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_osnovama_svojinskopravnih_odnosa.html

nisu određeni, pretpostavka je da su delovi jednaki. Svaki suvlasnik ima pravo da drži i koristi stvar zajedno sa ostalim suvlasnicima srazmerno svom delu, ne povređujući prava drugih suvlasnika. Suvlasnik može raspolagati svojim delom bez saglasnosti drugih suvlasnika. U slučaju prodaje suvlasničkog dela, drugi suvlasnici imaju pravo preče kupovine samo ako je to određeno zakonom.

Članom 16. propisano je da suvlasnik ima pravo da zatraži deobu stvari u svako doba, osim u doba u koje bi ta deoba bila na štetu drugih suvlasnika, ako zakonom nije drugačije propisano. To pravo ne zastareva. Ugovor kojim se suvlasnik trajno odriče prava na deobu stvari smatra se ništavim. Suvlasnici sporazumno određuju način deobe stvari, a ukoliko ne postignu sporazum, o tome odlučuje sud. Sud će odlučiti da se deoba izvrši prodajom stvari ako je fizička deoba nemoguća ili je moguća samo uz znatno smanjenje vrednosti stvari. Drugi suvlasnici jamče za pravne i fizičke nedostatke stvari suvlasniku kome je deobom pripala stvar ili deo stvari u granicama vrednosti svojih suvlasničkih delova. Ovo pravo se gasi protekom tri godine od deobe stvari.

Odredbama člana 17. propisano je da susvojina postoji i na nepodeljenoj stvari čiji su delovi u različitim oblicima svojine. Prema članu 18. u slučajevima i pod uslovima određenim zakonom može postojati pravo zajedničke svojine. Zajednička svojina je svojina više lica na nepodeljenoj kada su njihovi udeli određivi ali nisu unapred određeni.

Odredbama člana 20. propisano je da se **pravo svojine stiče po samom zakonu, na osnovu pravnog posla i nasleđivanjem**. Pravo svojine se stiče i odlukom državnog organa, na način i pod uslovima određenim zakonom.

Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 41/2009 i 10/2013 – drugi zakon⁹

Odredbama člana 2. definisano je značenje izraza upotrebljenih u zakonu, kao na primer: *poljoprivredno gazdinstvo* je proizvodna jedinica na kojoj privredno društvo, zemljoradnička zadruga, ustanova ili drugo pravno lice, preduzetnik ili poljoprivrednik obavlja poljoprivrednu proizvodnju; *porodično poljoprivredno gazdinstvo* je poljoprivredno gazdinstvo na kome fizičko lice – poljoprivrednik, zajedno sa članovima svog domaćinstva obavlja poljoprivrednu proizvodnju; *nosilac porodičnog poljoprivrednog gazdinstva* je fizičko lice – poljoprivrednik ili preduzetnik koji obavlja poljoprivrednu proizvodnju i koje je upisano u Registar poljoprivrednih gazdinstava kao nosilac porodičnog poljoprivrednog gazdinstva; *član porodičnog poljoprivrednog gazdinstva* je punoletni član istog domaćinstva koji stalno ili povremeno radi u gazdinstvu i koji je upisan u Registar poljoprivrednih gazdinstava, kao član porodičnog poljoprivrednog gazdinstva, na osnovu izjave da je član porodičnog poljoprivrednog gazdinstva, kao i maloletni član istog gazdinstva na osnovu izjave roditelja, odnosno zakonskog staratelja; *poljoprivrednik* je nosilac ili član porodičnog poljoprivrednog gazdinstva koji se bavi isključivo poljoprivrednom proizvodnjom.

⁹Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 41/2009 i 10/2013 – drugi zakon, dostupan na:

http://www.zzps.rs/novo/kontent/stranicy/propisi_zakoni/poljopr%20razvoj.pdf

Prema članu 19. sprovođenje i praćenje poljoprivredne politike, vođenja evidencije o poljoprivrednim gazdinstvima i porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima, kao i radi vođenja analitike i statistike za potrebe ministarstva, u Upravi se vodi Registar poljoprivrednih gazdinstava (dalje u tekstu: Registar).

Odredbama članova 20. i 21. propisano je da se u Registar upisuju privredna društva, zemljoradničke zadruge, druga pravna lica poput ustanova, škola, manastira, crkava i drugih organizacija, preduzetnika i poljoprivrednika, koji se bave poljoprivrednom proizvodnjom. Poljoprivrednik se može upisati u Registar kao nosilac ili član samo jednog porodičnog poljoprivrednog gazdinstva. Navedena lica se upisuju u Registar kao korisnici poljoprivrednog zemljišta na osnovu prava svojine, na osnovu rešenja o komasaciji, kao i na osnovu ugovora o zakupu ili ustupanju poljoprivrednog zemljišta na korišćenje.

Prema odredbama člana 22. kada se poljoprivrednik upisuje u Registar, mogu se upisati i članovi poljoprivrednog gazdinstva.

Pravilnik o upisu u Registar poljoprivrednih gazdinstava i obnovi registracije, kao i o uslovima za pasivni status poljoprivrednog gazdinstva, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 17/2013, 102/2015 i 6/2016¹⁰

Odredbama člana 4. propisano je da u slučaju upisa porodičnog poljoprivrednog gazdinstva u Registar poljoprivrednih gazdinstava, upisuje se poljoprivrednik (fizičko lice) koji je nosilac porodičnog poljoprivrednog gazdinstva i mogu se upisati članovi porodičnog poljoprivrednog gazdinstva. Supružnici se mogu upisati samo u jedno porodično poljoprivredno gazdinstvo.

Zakon o državnom premeru i katastru, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 72/2009, 18/2010, 65/2013, 15/2015 – odluka Ustavnog suda Republike Srbije 96/2015¹¹

Odredbama člana 9. propisano je da Republički geodetski zavod obavlja poslove iz svog delokruga u sedištu i van njega. Sedište RGZ je u Beogradu.

Odredbama člana 10. stavovi 3. i 4. propisano je da se na državne službenike u Republičkom geodetskom zavodu primenjuju propisi o državnoj upravi i propisi o radnim odnosima u državnim organima, ako ovim zakonom nije drugačije propisano. Zvanja državnih službenika takođe su propisana stavom 4. ovog člana.

Prema odredbama člana 60. svojina i druga stvarna prava na nepokretnostima stižu se, prenose i ograničavaju upisom u katastar nepokretnosti (konstitutivnost upisa), a

¹⁰Pravilnik o upisu u Registar poljoprivrednih gazdinstava i obnoviregistracije, kao i o uslovima za pasivni status poljoprivrednog gazdinstva, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 17/2013, 102/2015 i 6/2016, dostupno na: <http://www.overa.rs/pravilnik-o-upisu-u-registar-poljoprivrednih-gazdinstava-i-obnovi-registracije-ka-i-o-uslovima-za-pasivan-status-poljoprivrednog-gazdinstva.html>

¹¹Zakon o državnom premeru i katastru, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 72/2009, 18/2010, 65/2013, 15/2015 – odluka Ustavnog suda Republike Srbije 96/2015, dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_drzavnom_premeru_i_katastru.html

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

prestaju brisanjem upisa. U slučajevima određenim zakonom, svojina i druga stvarna prava na nepokretnostima mogu se steći pre upisa u katastar neopokretnosti, a upisomproizvode pravno dejstvo prema trećim licima (deklarativnost upisa).

Član 61. stav 1. obavezuje imaoca prava na nepokretnosti da podnese zahtev za upis nepokretnosti i prava svojine u katastar nepokretnosti. Odredbama člana 76. propisano je da se svojina upisuje u korist isključivog vlasnika cele nepokretnosti. Susvojina se upisuje u korist suvlasnika sa određenim udelima u odnosu na celinu nepokretnosti. Zajednička svojina na nepokretnosti upisuje se na ime svih zajedničara.

Odredbama člana 62. propisano je da su podaci katastra nepokretnosti javni i svako može tražiti da izvrši uvid u te podatke, pod uslovima propisanim ovim zakonom.

Prema članu 70. stav 1. baza podataka katastra nepokretnosti jeste skup geoprostornih i drugih podataka o nepokretnostima, stvarnim pravima i određenim obligacionim pravima na njima i naročito sadrži podatke o: 1) parcelama; 2) objektima; 3) posebnim delovima objekata; 4) imaocima prava na nepokretnostima.

Članom 70. stav 3. propisano je da se o imaocima prava na nepokretnosti vode sledeći podaci : 1) ime, ime jednog roditelja i prezime fizičkog lica, odnosno, naziv pravnog lica; 2) mesto prebivališta i adresu fizičkog lica, odnosno sedište i adresu pravnog lica; 3) JMBG ili matični broj pravnog lica.

Odredbama člana 76. propisano je da se svojina upisuje u korist isključivog vlasnika cele nepokretnosti. Susvojina se upisuje u korist suvlasnika sa određenim udelima u odnosu na celinu nepokretnosti. Zajednička svojina na nepokretnosti upisuje se na ime svih zajedničara.

Prema članu 90. katastar nepokretnosti uspostavlja se u katastarskim opštinama u kojima je na snazi katastar zemljišta, odnosno, zemljišna knjiga, knjiga tapija i intabulaciona knjiga. Katastar nepokretnosti uspostavlja se za celu katastarsku opštinu.

Prema članu 122. stranke u postupku upisa su: lice u čiju korist se odlučuje o upisu, upisani prethodnik, kao i svako lice koje štiti svoja prava ili pravne interese.

Odredbama člana 173. stav 3. propisano je da se list nepokretnosti može izdati svakom zainteresovanom licuu. Prema član 175. stav 1. obveznik takse za pružanje usluga (na zahtev ili po službenoj dužnosti) jeste podnosilac zahteva, odnosno, lice u čiju korist su izvršene promene ili izdati podaci.

Pravilnik o katastarskom premeru i katastru nepokretnosti, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 7/2016¹²

Odredbama člana 5. definisan je sadržaj baze podataka katastra nepokretnosti, a ta baza podataka obuhvata informacije o imaocima prava svojine.

¹²Pravilnik o katastarskom premeru i katastru nepokretnosti, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 7/2016

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

Članom 35. propisano je koji podaci o imaocima prava se preuzimaju iz baze podataka. Međutim, u tim odredbama se ne spominju prava supružnika, a nema ni obaveze da se prikupljaju rodno razvrstani podaci.

Zakon o poljoprivrednom zemljištu, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 62/2006, 65/2008 – drugi zakon, 41/2009 i 112/2015¹³

Odredbama članova 31-47. uređen je postupak komasacije.

Prema članu 47. postupak komasacije je besplatan. U zakonu nema nijedne odredbe koja se odnosi na ženska prava.

Izazovi, praznine i preporuke

Kao što se vidi iz citiranih zakona i podzakonskih akata, iako se rodna ravnopravnost jamči i proklamuje i dalje postoje mnoge praznine i izazovi kojima se treba pozabaviti, budući da ima mnogo prostora za poboljšanje prava žena. Kao što je već rečeno, automatski režim bračne imovine je zajednička imovina. Prema tome, neophodno je **izmeniti Zakon o državnom premeru i katastru, kao i Pravilnik o katastarskom premeru i katastru nepokretnosti** propisati **obavezan zajednički upis bračne imovine** i za bračne i za vanbračne partnere, osim kada se zaključi bračni ugovor.

Pored toga, **izmene Zakona o državnom premeru i katastru** potrebne su kako bi se obezbedila **saglasnog drugog supružnika za upis svake transakcije**.

Dalje, nema propisane obaveze da se prikupljaju rodno razvrstani podaci o imaocima prava. Zbog toga je neophodno **izmeniti Zakon o državnom premeru i katastru** i propisati da baza podataka katastra nepokretnosti mora da sadrži **rodno razvrstane podatke o imaocima prava**, kao i **izmeniti Pravilnik o katastarskom premeru i katastru nepokretnosti** i propisati obavezu da podaci u evidenciji budu rodno razvrstani. Ovim izmenama bi trebalo obuhvatiti i da **prava supružnika** budu evidentirana prilikom prikupljanja podataka o imaocima prava.

Odredbama člana 4. Pravilnika o upisu u Registar poljoprivrednih gazdinstava i obnovi registracije, kao i o uslovima za pasivan status poljoprivrednog gazdinstva propisano je da u slučaju upisa porodičnog poljoprivrednog gazdinstva u Registar poljoprivrednih gazdinstava, upisuje se poljoprivrednik (fizičko lice) koji je nosilac porodičnog poljoprivrednog gazdinstva i mogu se upisati članovi porodičnog poljoprivrednog gazdinstva. Supružnici se mogu upisati samo u jedno porodično poljoprivredno gazdinstvo. Ovom odredbom su supružnici diskriminisani na osnovu bračnog statusa, s obzirom da mogu da se upišu samo jedno porodično poljoprivredno gazdinstvo, što znači da ne mogu da imaju dva poljoprivredna gazdinstva ako su venčani. Iako ova odredba na prvi pogled deluje rodno neutralno, što znači da se odnosi na supružnike bez

¹³Zakon o poljoprivrednom zemljištu, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 62/2006, 65/2008 – drugi zakon, 41/2009 i 112/2015

obzira na njihov pol, u stvarnosti ta odredba više pogađa žene. Uz to, poseban problem je obaveza da mora da postoji nosilac porodičnog poljoprivrednog gazdinstva.

To su bili razlozi zbog kojih je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti podneo predlog za ocenu ustavnosti te odredbe pred Ustavnim sudom Republike Srbije 2014. godine. Pored diskriminacije na osnovu bračnog statusa, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je naglasio da ova odredba pogađa više žene nego muškarce, s obzirom na to da su patrijarhalni koncept braka i tradicionalne rodne uloge i dalje prisutni u Srbiji. Društveno je očekivano da žene odustanu od upisa poljoprivrednog gazdinstva, a u ogromnoj većini slučajeva vlasnici/nosioci su muškarci¹⁴. Ustavni sud Srbije još uvek nije doneo odluku po predlogu Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Međutim, tu odredbu **Pravilnika o upisu u Registar poljoprivrednih gazdinstava i obnovi registracije, kao i o uslovima za pasivan status poljoprivrednog gazdinstva treba izmeniti** da bi se ukinula odredba koja diskriminiše bračne parove u odnosu na ostala lica, kao i da bi se obezbedilo da nosioci porodičnog poljoprivrednog gazdinstva mogu biti supružnici zajedno.

S obzirom da zakonom nije propisano da zaposleni u Republičkom geodetskom zavodu koji se bave zemljišnim pravima i upisom prava na nepokretnostima, moraju da imaju barem osnovna znanja o rodnim pravima, ravnopravnosti i rodnim implikacijama upisa zemljišta, neophodno je **izmeniti Zakon o državnom premeru i katastru** da bi se obezbedilo da svi zaposleni u Republičkom geodetskom zavodu zaduženi za vlasnička prava (premer, upis, itd) moraju da polože ispit/steknu potvrdu o poznavanju rodnih i zemljišnih prava. Program obuke treba da usvoji ministarstvo ili da dopuni postojeće programe za poboljšanje znanja i veština državnih službenika modulom(ima) o rodnoj ravnopravnosti, pravima na zemljištu i rodnim implikacijama upisa prava na zemljištu.

Dalje, bilo bi korisno **izmeniti Zakon o državnom premeru i katastru** i propisati da Republički geodetski zavod treba da formira mobilne kancelarije da bi usluge bile dostupnije ženama, siromašnima i drugim ugroženim grupama, posebno onima koji žive u seoskim i udaljenim područjima.

Na kraju, budući da je komasacija (konsolidacija zemljišta) uređena Zakonom o poljoprivrednom zemljištu na rodno neutralan način, **izmene Zakona o poljoprivrednom zemljištu** neophodne su da bi se prava žena na zemljištu i supružnička prava upisivala tokom procesa komasacije.

Politike/institucionalni mehanizmi koji podstiču ili sprečavaju prava žena na zemljištu

Tokom prethodne decenije Republika Srbija je uspostavila mehanizme za rodnu ravnopravnost na svim nivoima: zakonodavne, izvršne i mehanizme nezavisnog nadzora/kontrole na nacionalnom, pokrajinskom i lokalnom nivou.

¹⁴Redovni godišnji izveštaj za 2014. godinu, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd, 2015, dostupan na:

<http://ravnopravnost.gov.rs/images/files/Redovan%20godisnji%20izvestaj%20Poverenika%20za%20zastitu%20ravnopravnosti%20za%202014.pdf>

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

Mehanizmi uspostavljeni na nacionalnom nivou su¹⁵: *Odbor za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polovakao* stalno radno telo Narodne skupštine (od 2003), *Savet za rodnu ravnopravnost* (od 2004), *Uprava za rodnu ravnopravnost* (2008-2014), koju je zamenio *Sektor za unapređenje rodne ravnopravnosti* u Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (2014). *Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost*¹⁶ formirala je Vlada Republike Srbije (2014) sa zadatkom da razmatra i koordinira rad organa državne uprave u cilju unapređenja rodne ravnopravnosti. Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost u obavljanju stručnih poslova u vezi sa rodnom ravnopravnošću ima podršku stručne grupe. Uz to, Koordinaciono telo ima eksplicitnu obavezu da izveštava Vladu na svakih 90 dana. Telo za rodnu ravnopravnost na tako visokom nivou omogućuje integrisanje rodne perspektive (*gender mainstreaming*) u sve javne politike da bi se prevazišli sistemski i strukturni uzroci rodne neravnopravnosti.

Mehanizmi na pokrajinskom nivou su: *Odbor za rodnu ravnopravnost* Skupštine Autonomne pokrajine Vojvodine, *Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova*, *Savet za ravnopravnost polova* i *Zavod za ravnopravnost polova*.

Uz mehanizme rodne ravnopravnosti uspostavljene u zakonodavnoj i izvršnoj grani vlasti, postoje i nezavisni mehanizmi, između ostalog i za rodnu ravnopravnost. Kao što je već pomenuto, Zakon o zabrani diskriminacije propisuje opštu zabranu diskriminacije, oblike i slučajeve diskriminacije, kao i mehanizme pravne zaštite od diskriminacije. Takođe, ovim zakonom je uspostavljen *Poverenik za zaštitu ravnopravnosti*¹⁷, kao samostalan organ, specijalizovan i nezavisan u vršenju svojih nadležnosti. Mandat Poverenikaje veoma široko određen, što ga čini centralnom nacionalnom institucijom za suzbijanje svih vidova diskriminacije. Poverenik postupa po pritužbama, pokreće strateške parnice, daje preporuke za unapređenje ravnopravnosti i inicira izmene zakona iz svoje nadležnosti.

Zaštitinik građana (ombudsman) je nezavisan organ uspostavljen Zakonom o zaštitniku građana¹⁸ koji takođe ima važnu ulogu u rodnoj ravnopravnosti. Po zakonu, jedan od zamenika ombudsmana mora da bude stručnjak za prava žena i u mandatu ima bavljenje pitanjima rodne ravnopravnosti.

*Pokrajinski ombudsman*¹⁹ uspostavljen je u Autonomnoj pokrajini Vojvodini i ima značajnu ulogu u borbi protiv diskriminacije na pokrajinskom nivou. Jedan od zamenika Pokrajinskog ombudsmana zadužen je za rodnu ravnopravnost.

Nadležna ministarstva (pravda, rod, zemljište itd)

Pravda: Ministarstvo pravde, <http://www.mpravde.gov.rs/>

¹⁵ Poseban izveštaj o diskriminaciji žena u Srbiji, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd, 2015, dostupan na:

http://ravnopravnost.gov.rs/images/files/Poseban_izvestaj_o_diskriminaciji_zena_priprema_korigovana-1.pdf

¹⁶Odluka o uspostavljanju Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost, "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 121/2014, 147/2014 i 32/2015

¹⁷Poverenik za zaštitu ravnopravnosti Republike Srbije, više informacija dostupno na: <http://ravnopravnost.gov.rs/>

¹⁸Zakon o zaštitniku građana, "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 79/05 i 54/07, dostupan na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastitniku_gradjana.html

¹⁹Pokrajinski ombudsman, dostupno na: <http://www.ombudsmanapv.org/riv/index.php?lang=sr-RS>

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

Rod: **Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja,**
<http://www.minrzs.gov.rs/cir/>

Zemljište: **Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine,**
<http://www.mpzss.gov.rs/>

Zemljište/poljoprivreda/politike koje se odnose na rodna pitanja, uključujući i nacрте politika

*Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređenje rodne ravnopravnosti (2009-2015)*²⁰ istekla je 2015. godine. Međutim, važno je primetiti da je Akcioni plan za sprovođenje ove strategije za period 2010-2015²¹, definisao niz aktivnosti sa ciljem ekonomskog osnaživanja žena na selu i Romkinja. Na primer, medijske kampanje da bi se žene upoznale sa svojim pravima i podstakle da ih ostvaruju u potpunosti (sa posebnim naglaskom na žene izložene višestrukoj diskriminaciji), javne kampanje koje će doprineti promeni patrijarhalnih vrednosti u seoskim sredinama i za informisanje žena o njihovim pravima i mehanizmima za njihovo ostvarivanje. Predviđeni ishodi bili su povećana svest žena na selu o važnosti vlasništva nad zemljištem i nepokretnostima i o zajednički stečenoj imovini, kao i o ekonomskom doprinosu porodičnoj imovini kroz rad u gazdinstvu. Uz to, jedan od ciljeva bio je da se seoske žene podstaknu da se udružuju u zadruge i da se upisuju kao vlasnice ili suvlasnice porodičnog poljoprivrednog gazdinstva.

Na osnovu procene prethodne strategije, Vlada Republike Srbije usvojila je novu strategiju u januaru 2016 – *Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost 2016-2020* sa Akcionim planom za njeno sprovođenje 2016-2018²². Kako se navodi u strategiji, neke mere i aktivnosti iz prethodne strategije bile su veoma uspešne. Međutim, unapređenje u oblasti zapošljavanja, preduzetništva, ekonomskog osnaživanja i unapređenja položaja žena izloženih višestrukoj diskriminaciji bilo je osrednje. Stoga nova strategija sadrži neke konkretne mere u tom pogledu.

Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova²³ pokrenuo je 2013. Godine izradu *Strategije za unapređenje ekonomskog položaja seoskih žena u Autonomnoj pokrajini Vojvodini*. Nacrt Strategije izrađen je na osnovu činjenica i podataka o kvalitetu i karakteristikama položaja žena na selu da bi se unapredila rodna ravnopravnost, povećala vidljivost seoskih žena i njihov položaj, podržale žene preduzetnice, obrazovanje, zapošljavanje, samozapošljavanje i ekonomska nezavisnost žena u Vojvodini i angažovanje na podršci ženskim udruženjima i organizacijama.

²⁰Nacionalna strategija za unapređenje i promociju rodne ravnopravnosti (2009-2015), "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 1572009

²¹Plan akcije za sprovođenje Nacionalne strategije za unapređenje i promociju rodne ravnopravnosti, "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 67/2010, dostupan na:
http://www.gendernet.rs/files/dokumenta/Engleski/Serbian/Plan_of_Action_for_the_implementation_of_the_National_strategy.pdf

²²Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost 2016-2020 sa Planom akcije za njeno sprovođenje 2016-2018, "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 4/2016

²³Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i rodnu ravnopravnost, više informacija dostupno na:
<http://www.spriv.vojvodina.gov.rs/index.php/lat/>

Strategija nije usvojena²⁴, a treba naglasiti da Nacrt strategije još uvek nije stavljen na uvid javnosti.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srbije usvojilo je Strategiju poljoprivrednog i ruralnog razvoja Republike Srbije (2014–2024)²⁵. Kao što se konstatuje u strategiji, u oko 1000 sela stanovnika je manje od po 100, što u suštini pokazuje da je svako peto selo na rubu nestanka, a najveća koncentracija takvih naselja je na jugu i istoku zemlje, gde svako treće selo ima manje od 100 meštana. Deset sela nema nijednu stanovnicu, dok u dva sela žive samo žene. Rodna pitanja u oblasti učešća u privrednom životu veoma su česta kod seoskog stanovništva. Žene manje učestvuju kao aktivno stanovništvo, manje njih je zaposleno i manje njih radi van poljoprivrede u odnosu na muškarce. Iz ugla regionalnih razlika, očigledno je da je u Vojvodini neznatno manji broj nezaposlenih žena u odnosu na muškarce, što ne znači da je njihov ekonomski položaj bolji jer su manje zaposlene u neagrarnom sektoru nego muškarci, manje angažovane u poljoprivredi i neaktivne su u znatno većem broju slučajeva. Žene su u znatno nepovoljnijem položaju prema svim pokazateljima u južnoj i istočnoj Srbiji gde su rodne razlike naročito snažno ispoljene u svim segmentima tržišta rada. Ostvarivanje nivoa blagostanja seoskog stanovništva koji bi zaustavio dalje pogoršanje u demografskim kretanjima; puno razumevanje ranjivog položaja mladih i žena na seoskom tržištu rada, kao i drugih osetljivih društvenih grupa, deo su vizije za period do 2024. godine. Neki od tih ciljeva zacrtanih u okviru prioritetne oblasti *Poboljšanje društvene strukture i jačanje društvenog kapitala* su: smanjenje siromaštva na selu i unapređenje položaja osetljivih delova seoskog stanovništva, unapređenje socijalnog položaja poljoprivredne radne snage i afirmisanje žena i mladih preduzetnika u seoskim područjima.

Prema *Nacionalnom programu za poljoprivredu i ruralni razvoj Republike Srbije za period 2015-2020*²⁶, **u kriterijumima odabira za finansijsku podršku, prednost se daje preduzeticama i vlasnicama/nositeljicama poljoprivrednih gazdinstava, budući da podaci ukazuju na rodnu neravnopravnost u neravnomernoj raspodeli upravljačkih i izvršilačkih poslova na gazdinstvu** (udeo žena vlasnica/nositeljki poljoprivrednog gazdinstva je samo 17%, a još je manje žena koje učestvuju u donošenju odluka o poljoprivrednoj proizvodnji (16%), dok najveći broj neformalne radne snage angažovane na obavljanju poljoprivrednih aktivnosti čine žene - 63%)²⁷.

Međunarodni ugovori i konvencije

²⁴ Posebanizveštaj o diskriminaciji žena u Srbiji, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd, 2015, dostupan na:

http://ravnopravnost.gov.rs/images/files/Poseban_izvestaj_o_diskriminaciji_zena_priprema_korigovana-1.pdf

²⁵ Strategija poljoprivrednog i ruralnog razvoja Republike Srbije (2014–2024), "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 85/2014

²⁶ Nacionalni program za poljoprivredu i ruralni razvoj Republike Srbije za period 2015-2020, dostupan na: <http://www.poljosfera.rs/agro-teme/ostalo/1235-nacionalni-program-za-poljoprivredu-i-ruralni-razvoj-republike-srbije>

²⁷ Poseban izveštaj o diskriminaciji žena u Srbiji, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd, 2015, dostupan na:

http://ravnopravnost.gov.rs/images/files/Poseban_izvestaj_o_diskriminaciji_zena_priprema_korigovana-1.pdf

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

CEDAW: Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (usvojena 18. decembra 1979). Relevantni članovi: 2, 4, 14. i 16.

Ratifikacija: 1. oktobar 1981, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori”, br. 11/81²⁸

CEDAW-OP: Opcioni protokol uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (usvojen 6. oktobra 1999)

Ratifikacija: 16. decembar 2002, „Službeni glasnik SRJ – Međunarodni ugovori”, br. 13/2002²⁹

ICESCR: Međunarodna povelja o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (usvojena 16. decembra 1966). Relevantni članovi: 2(2), 3 i 11(1)

Ratifikacija: jul 1971, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori”, br. 7/71³⁰

ICCPR: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (usvojen 16. decembra 1966). Relevantni članovi: 2(1), 3, 14, 16 i 23(4)

Ratifikacija: januar 1971, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori”, br. 7/71³¹

Drugi međunarodni propisi

Međunarodna konvencija o ukidanju svih vidova rasne diskriminacije, Njujork,

Ratifikacija: 1967, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi”, br. 6/67³²

Konvencija o pravima deteta (1989)

Ratifikacija: 1990, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori”, br. 15/90 i „Službeni glasnik SRJ”, br. 4/96 i 2/97³³

²⁸Zakon o ratifikaciji Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori”, br. 11/81

²⁹Zakon o ratifikaciji Protokola uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, „Službeni glasnik SRJ – Međunarodni ugovori”, br. 13/2002

³⁰Zakon o ratifikaciji Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori”, br. 7/71

³¹Zakon o ratifikaciji Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori”, br. 7/71

³²Zakon o ratifikaciji Međunarodne konvencije o ukidanju svih vidova rasne diskriminacije, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi”, br. 6/67

³³Zakon o ratifikaciji Konvencije o pravima deteta, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori”, br. 15/90 i „Službeni glasnik SRJ”, br. 4/96 i 2/97

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

Opcioni protokol o učešću dece u oružanim sukobima (2000)

Ratifikacija: 2002, „Službeni glasnik SRJ”, br. 7/2002³⁴

Opcioni protokol o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji (2000)

Ratifikacija: 2002, „Službeni glasnik SRJ”, br. 7/2002³⁵

Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (2006)

Ratifikacija: 2009, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, br. 42/2009³⁶

Običajna praksa

Običajne norme, verska ubeđenja i društvene prakse koje utiču na rodne razlike u pravima na zemljištu

Srbija je i dalje pretežno patrijarhalno i tradicionalno društvo, što utiče na rodnu ravnopravnost. Uprkos ustavnoj zabrani rodno zasnovane diskriminacije, žene su još uvek diskriminirane u svim sferama javnog i privatnog života³⁷. Ekonomski položaj žena i muškaraca određuju njihovi izvori prihoda, vlasništvo nad imovinom i sredstva za proizvodnju. Podaci iz Nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost 2016-2020. sa Akcionim planom za njenu primenu 2016-2018. pokazuju da muškarci čine većinu lica čiji je glavni izvor prihoda zarada (58%) i prihodi od imovine (63.8%), dok žene čine većinu lica čiji je glavni izvor prihoda penzija (57%) i socijalna davanja (55.5%)³⁸. Žene imaju znatnu manju verovatnoću da budu nositeljke/vlasnice poljoprivrednog gazdinstva, kao i nepokretnosti.

Žene koje žive u seoskim područjima još su više marginalizovane, počev od toga da ne mogu da ravnopravno učestvuju na pozicijama vlasti i donošenja odluka na svim nivoima, preko pristupa zdravstvu, obrazovanju, socijalnim i drugim uslugama, finansijama i drugim sredstvima. Kućni poslovi i briga o deci gotovo su u potpunosti prepušteni njima, uz intenzivan rad u poljoprivredi. Način života žena na selu uglavnom

³⁴Zakon o ratifikaciji Opcionog protokola o učešću dece u oružanim sukobima, „Službeni glasnik SRJ”, br. 7/2002

³⁵Zakon o ratifikaciji Opcionog protokola o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji, „Službeni glasnik SRJ”, br. 7/2002

³⁶Zakon o ratifikaciji Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, br. 42/2009

³⁷Poseban izveštaj o diskriminaciji žena u Srbiji, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd, 2015, dostupan na:

http://ravnopravnost.gov.rs/images/files/Poseban_izvestaj_o_diskriminaciji_zena_priprema_korigovana-1.pdf

³⁸Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost 2016-2020. sa Planom akcije za njenu primenu 2016-2018, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 4/2016

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

je tradicionalan i patrijarhalan, te su stoga dvostruko marginalizovane: zato što su žene iz seoskih domaćinstava i zato što u organizaciji gazdinstva imaju ograničen pristup prihodima, imovini i odlučivanju³⁹.

Tradicionalni autoriteti i običajne ustanove

N/P

Nasleđivanje/zaostavština –*de facto* praksa

Prema Zakonu o nasleđivanju i drugim zakonima u Srbiji, žene i muškarci su ravnopravni u svim sferama javnog i privatnog života. To znači da imaju isto pravo na nasleđivanje, kao i na isti deo zaostavštine.

Međutim, neka istraživanja pokazuju da *de facto* praksa u nasleđivanju nije u skladu sa zakonskim okvirom. Na primer, u jednom istraživanju o praksama nasleđivanja⁴⁰, autorka navodi da se praksa nasleđivanja u nekim delovima Srbije može rezimirati na sledeći način: žene koje imaju braću ne nasleđuju očevu imovinu, niti njegove nepokretnosti. Gotovo sva bračna imovina vodi se na ime oca, tako da je braća obično naslede u celosti. Te žene su u obavezi da se pojave pred sudom i da se odreknu svog dela u korist muških naslednika. Odricanje od nasleđa je mogućnost koju ima svaki naslednik tokom postupka. U praksi se uglavnom samo žene odriču svog dela nasleđstva. Ovo, međutim, ne znači da žene koje imaju braću nikada ništa ne nasleđuju, ali to nije uobičajena praksa, posebno ne u seoskim sredinama. S druge strane, žene uobičajeno nasleđuju majčinu imovinu – obično majčinu zasebnu imovinu koju je dobila od porodice u miraz.

Pored toga, prema podacima Rodnog barometra⁴¹, u Srbiji su razlike u vlasništvu između muškaraca i žena povezane sa razlikama u nasleđivanju i razlikama u upisu svojine.

Raskorak/jaz između normativne i običajne prakse

Razlike u zapošljavanju i na tržištu rada često su značajan pokazatelj rodno zasnovanog ekonomskog položaja. Međutim, nejednakost u imovini (svojini) između muškaraca i žena nepravedno se zapostavlja u prilog razlikama na tržištu rada⁴². Ekonomska

³⁹Poseban izveštaj o diskriminaciji žena u Srbiji, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd, 2015, dostupan na:

http://ravnopravnost.gov.rs/images/files/Poseban_izvestaj_o_diskriminaciji_zena_priprema_korigovana-1.pdf

⁴⁰Zakonsko nasleđivanje u domenu idealnog i realnog, Jadranka Đorđević Crnobrnja, Glasnik Etnografskog instituta SANU 2009, tom 57, izdanje 2, strane: 111-121, dostupno na:

<http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-0861/2009/0350-08610902111D.pdf>

⁴¹Rodni barometar u Srbiji – razvoj i svakodnevni život, Marina Blagojević Hjuson, UNWOMEN, Beograd, 2013.

⁴²Ibid.

nejednakost između muškaraca i žena, na pojedinačnom i grupnom nivou, kumulativno stvara razlike u svojini. Prema tome, upravo je svojina, pre nego zaposlenost i prihodi, najvažnije merilo ekonomske nejednakosti između muškaraca i žena⁴³. Razlike u svojini između muškaraca i žena posledica su nasleđivanja, kao i upisa imovine.

U Srbiji, muškarci su češće vlasnici nepokretnosti i automobila nego žene. S druge strane, žene su češće suvlasnice nego muškarci⁴⁴. Na primer, žene su vlasnice stanova u 15% slučajeva, a suvlasnice stanova u 8%. Muškarci su retko suvlasnici zato što su obično vlasnici⁴⁵. Takođe je važno primetiti da vlasništvo nad stanovima raste sa nivoom obrazovanjem i kod muškaraca i kod žena, dok vlasništvo nad kućama opada sa obrazovanjem. Uz to, žene imaju znatno manju verovatnoću da budu nositeljke (vlasnice) porodičnog poljoprivrednog gazdinstva nego muškarci. Prema podacima iz 2014, žene su nositeljke 17,3% svih porodičnih poljoprivrednih gazdinstava⁴⁶.

Iako zakoni i politike u Srbiji garantuju rodnu ravnopravnost u svim sferama javnog i političkog života, uključujući i nasleđivanje i upis imovine, u praksi se osobe iz osetljivih grupa, naročito žene na selu, suočavaju sa brojnim poteškoćama u ovom procesu. Seoske žene, usled patrijarhalnih normi, nepristupačnosti, nedostatka znanja o svojim pravima, obespravljene su po pitanju svojinskih prava. Ukupno u Srbiji muškarci su vlasnici oko 3/5 celokupne imovine, a žene oko 2/5, dok je procenat muškaraca koji su vlasnici poljoprivrednog zemljišta dva puta veći nego procenat žena⁴⁷. Analiza toga kako su muškarci i žene postali vlasnici imovine pokazuje zanimljive rezultate. Postoje tri načina sticanja: imovina stečena nasleđivanjem, imovina dobijena kao poklon i imovina stečena kupovinom. Mnogo je veći procenat muškaraca (64,4%) koji su imovinu stekli nasleđivanjem nego žena (35,6%) i mnogo je veći procenat muškaraca (65,3%) koji su imovinu stekli kao poklon nego žene (34,7%). Situacija je pomalo drugačija u pogledu kupljene imovine – procenat žena (42,4%) mnogo je bliži procentu muškaraca (57,6%)⁴⁸. Konačno, 88% kuća u seoskim područjima u vlasništvu su muškaraca, 84% žena ne poseduje poljoprivredno zemljište; žene čine 55% nezaposlenog seoskog stanovništva i 74% neplaćenih „pomagača” na poljoprivrednom gazdinstvu⁴⁹.

Posedovanje zemljišta i nadležne institucije

Preovlađujući sistemi posedovanja zemljišta

Tokom perioda socijalizma (1945-1990) sve gradsko zemljište bilo je nacionalizovano. Male parcele poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu pojedinaca ili porodica mogle su da ostanu u posedu porodice tokom tog perioda, sa pravom korišćenja i državine, ali ne u vlasništvu. Restitucija je u Srbiji počela 1990, prvo zadrugama, potom fizičkim licima, a

⁴³Ibid.

⁴⁴Ibid.

⁴⁵Ibid.

⁴⁶Žene i muškarci u Republici Srbiji 2014, Zavod za statistiku Republike Srbije, Beograd, 2014.

⁴⁷Rodno razvrstani podaci – Zapadni Balkan, Statistički izveštaji 2005-2013, FAO, dostupno na:

http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/nr/land_tenure/Genders_Report_WB.pdf

⁴⁸Ibid.

⁴⁹Pristup uslugama za žene i decu u seoskim područjima Srbije i predlog mera za unapređenje, SeConS – grupa za razvojnu inicijativu, Beograd, 2011, dostupno na:

<http://www.secons.net/admin/app/webroot/files/publications/unutrasnjestransrpskijezik.pdf>

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

od 2006. crkvama i verskim zajednicama⁵⁰. Politika restitucije je vraćanje u naturi kada je to moguće ili nadoknada u gotovini, odnosno, zamena za drugi posed državnog zemljišta kada je fizičko vraćanje nemoguće.

Ustav SFRJ (1992) omogućio je privatno vlasništvo nad zemljištem, dok su prirodni resursi ostali u vlasništvu države. Od 2001, 85% poljoprivrednog zemljišta u zemlji privatizovano je i obrađuje se privatno. Državni poljoprivredni kombinati i zadruge proizvode na preostalom poljoprivrednom zemljištu. Približno 60% seoskih domaćinstava poseduje zemljište sa prosečnom površinom od 0,5 hektara⁵¹.

Ustav Republike Srbije (2006) garantuje privatnu, zadružnu i javnu svojину, a svi tipovi svojine uživaju jednaku pravnu zaštitu⁵². Dozvoljeno je korišćenje i upravljanje poljoprivrednim zemljištem, šumskim zemljištem i gradskim građevinskim zemljištem.⁵³

Nacionalne i lokalne institucije za sprovođenje propisa o zemljištu

Republički geodetski zavod (RGZ) je specijalizovana ustanova koja obavlja tehničke i administrativne zadatke u vezi sa državnim premerom, zemljišnim katastrom, katastrom nepokretnosti, katastrom vodova i upisom prava na nepokretnostima, njihovo održavanje i druge poslove određene zakonom⁵⁴. Po zakonu, Republičkom geodetskom zavodu povereni su brojni zadaci⁵⁵.

Republički geodetski zavod je posebna Vladina organizacija na nacionalnom nivou sa šest unutrašnjih sektora formiranih unutar RGZ: sektor za geodetske radove; sektor za stručni nadzor i inspekciju; sektor za Katastar nepokretnosti; sektor za topografiju i kartografiju; sektor za informatiku i komunikacije i pravni sektor. Uz to, unutrašnje jedinice Republičkog geodetskog zavoda su Centar za Katastar nepokretnosti u Beogradu i Katastarske službe za nepokretnosti. Postoji 170 Službi katastra nepokretnosti, budući da su osnovane na lokalnom nivou (gradovi i opštine).

Iako u Srbiji i dalje funkcionišu različiti katastri zemljišta (npr. zemljišne knjige, katastar zemljišta), centralizacija zemljišne administracije je gotovo završena. Od januara 2016, Katastar nepokretnosti je uspostavljen, a centralni sistem elektronske evidencije je

⁵⁰Agencija za restituciju Republike Srbije, više informacija dostupno na:

<http://www.restitucija.gov.rs/latinica/direkcija-za-restituciju.php>

⁵¹Zemljište i prava držanja pod zakup i vlasništva, regionalni izveštaj, tom 2.7: Balkan i Kavkaz, USAID, 2007, dostupan na: http://landportal.info/sites/landportal.info/files/27_balkans_and_caucasus_final1.pdf

⁵²Član 86, Stav Ustava Republike Srbije

⁵³Član 88. Ustava Republike Srbije

⁵⁴Republički geodetski zavod, više informacija dostupno na:

http://www.rgz.gov.rs/template4.asp?PageName=osnovno_o_nama&MenuID=0020001&LanguageID=3

⁵⁵Državni premer, katastar nepokretnosti i upis prava nad nepokretnostima, njihovo ažuriranje i održavanje; izrada tehničke dokumentacije; osnovni geodetski poslovi; izrada Nacionalne osnovne mape - NBM; održavanje Registra prostornih jedinica - RPJ; utvrđivanje kućnih brojeva, numerisanje kuća, i obeležavanje naziva četvrti, ulice i trgova; vođenje registra kućnih brojeva i naziva ulica i trgova; katastarska klasifikacija zemljišta i procena zemljišta; određivanje katastarskog prihoda; razvoj zemljišta putem komasacije; povezivanje geodetskih mreža i razmena geodetskih i kartografskih podataka sa susednim zemljama; uspostavljanje geodetskog informacionog sistema; upravljanje državnim premerom, planiranje i mapiranje arhive tehničke dokumentacije; stručni nadzor i normativni poslovi.

takođe formiran, što znači da je svih 170 sistema elektronske evidencije povezano i umreženo⁵⁶.

Institucije za zemljišnu administraciju i ženske kvote

Ne postoji sistem kvota za institucije zemljišne administracije. Rodne kvote su su Srbiji određene samo za izbore za poslanike Narodne skupštine Republike Srbije. Kvote za izbore određene su na sledeći način: da bi bila potvrđena, izborna lista političke stranke treba da ima barem 1/3 kandidata za poslanike koji pripadaju manje zastupljenom polu. Dodatna zaštitna mera za zastupljenost žena takođe postoji. Propisano je da svako treće ime na spisku treba da pripada licu iz manje zastupljenog pola, što obezbeđuje 1/3 žena u Narodnoj skupštini.

Treba naglasiti da je odredbama člana 14. Zakona o ravnopravnosti polova propisano da ukoliko je zastupljenost manje zastupljenog pola u organizacionoj jedinici na rukovodećim mestima i u upravnim i nadzornim organima ispod 30%, taj organ treba da sprovede mere afirmativne akcije u skladu sa Zakonom o državnim službenicima i Zakonom o državnoj upravi. S obzirom na to da je Republički geodetski zavod organ javne uprave, ova odredba važi i za njega.

Odredbe o finansiraju koje jamče poslove žena sa zemljištem

Poslove žena sa zemljištem jamče mnogi pravni akti. Najvažniji je Ustav Republike Srbije koji garantuje jednakost pred zakonom (član 21) i poslovnu sposobnost, navodeći da po sticanju punoletstva (sa navršenih 18 godina) sva lica postaju sposobna da samostalno odlučuju o svojim pravima i obavezama (član 37).

Porodičnim zakonom je propisano da svaki supružnik samostalno upravlja i raspolaže svojom posebnom imovinom (član 169). Zakon o obligacionim odnosima garantuje samostalnost izbora, navodeći da su strane slobodne, u granicama prinudnih propisa, javnog poretka i dobrih običaja, da urede svoje odnose po svojoj volji (član 10), a strane u obligacionim odnosima su ravnopravne (član 11).

Međutim, nema mnogo programa ili podsticaja s ciljem podrške ostvarivanju prava žena na zemljištu i/ili imovinu. Jedan od retkih primera propisan je Nacionalnim programom za poljoprivredu i ruralni razvoj Republike Srbije za period 2015-2020⁵⁷, u kome se navodi da **u kriterijumima odabira za finansijsku podršku, prednost se daje ženama preduzetnicama i vlasnicama/nositeljicama poljoprivrednih gazdinstava**, s obzirom na to da podaci ukazuju na rodnu neravnopravnost kroz neravnotežu u obavljanju upravljačkih i izvršilačkih poslova na gazdinstvu.

Da bi se unapredio položaj žena, posebno žena na selu, neophodno je da se **usvoji Strategija za unapređenje položaja žena na selu**, kako je planirano u Nacionalnoj

⁵⁶ Republički geodetski zavod, Informator 2016, više informacija na: http://www.rgz.gov.rs/web_preuzimanje_datotetka.asp?FileID=2001

⁵⁷ Nacionalni program za poljoprivredu i ruralni razvoj Republike Srbije za period 2015-2020, dostupan na: <http://www.poljosfera.rs/agro-teme/ostalo/1235-nacionalni-program-za-poljoprivredu-i-ruralni-razvoj-republike-srbije>

strategiji za rodnu ravnopravnost 2016-2020⁵⁸. Strategija treba da **obuhvati mere** koje će garantovati ženama jednaka prava na vlasništvo nad zemljištem i/ili kontrolu, kao i posebne mere kojima će se pojačati sigurnost prava žena na zemljište i/ili pristup produktivnim resursima i uslugama. To bi se moglo uraditi namenskim merama i/ili ekonomskim podsticajima za upis imovine žena i/ili zajedničkog upisa bračne imovine.

Drugi faktori koji utiču na rodne razlike u pravima na zemljište

N/P

Organizacije građanskog društva

Postoje brojne organizacije koje se bave rodnom ravnopravnošću i pravima žena u Srbiji. Međutim, većina tih organizacija pruža podršku, zaštitu i pravno zastupanje u slučajevima nasilja nad ženama. Na primer, 26 organizacija formiralo je Mrežu žena protiv nasilja⁵⁹, kao koaliciju ženskih nevladinih organizacija specijalizovanih za pružanje individualne podrške ženama i rad na promenama društvenog konteksta u cilju suzbijanja nasilja nad ženama u Srbiji.

S obzirom na to da besplatnu pravnu pomoć i zastupanje pred sudovima pružaju pravnice Mreže žena protiv nasilja, odnosno, pravnice ženskih organizacija, neizbežno je da se u nekim slučajevima štite i prava žena na zemljište i svojinska prava uopšte (npr. u postupcima razvoda braka).

U pogledu prava na zemljište i imovinu, nema organizacija koje se bave rodnom ravnopravnošću u ostvarivanju prava na zemljište i imovinu. Ipak, vredi pomenuti da je Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova formirao Resursni centar za žene i ruralni razvoj⁶⁰. Razlog za uspostavljanje onlajn resursnog centra bio je da se obezbedi održivost prethodnih inicijativa, ali i da se osnaže žene i ženske organizacije za novu fazu razvoja, koja je povezana sa pristupanjem EU i korišćenjem odgovarajućih fondova, kao i radi projektnog planiranja na lokalnom nivou. Resursni centar prikupio je na jednom mestu razne informacije u vezi sa rodnom statistikom, rezultate istraživanja, zvanična dokumenta o položaju žena na selu, kao i o relevantnim zainteresovanim stranama i organizacijama koje se posredno ili neposredno bave ženama i razvojem sela.

Ostale ženske organizacije koje mogu biti interesantne:

- **Ženski centar Užice**⁶¹– Organizacija ima ekonomski program, stvoren u trenutku kada je puno žena dobilo otkaz na poslu usled tranzicije i ekonomske krize. Glavni cilj ekonomskog programa je podrška nezaposlenim ženama da bi im porasle šanse za zapošljavanje. Jedna od aktivnosti u okviru tog programa bila je podrška ženama da se

⁵⁸Strategija se planira pod konkretnim ciljem 2.5.

⁵⁹Mreža Žene protiv nasilja, više informacija dostupno na: <http://www.zeneprotivnasilja.net/>

⁶⁰Žene i ruralni razvoj, Resursni centar, više informacija dostupno na: <http://zir.rs/o-nama/>

⁶¹Ženski centar Užice, više informacija dostupno na: <https://sites.google.com/site/zenskicentarue/english>

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

udružuju u zadruge. Kao rezultat tih aktivnosti, formirana je ženska zemljoradnička zadruga.

- **Udruženje za ekonomsko osnaživanje žena "Femina Creativa"**⁶² – Glavne oblasti delovanja su: rodna pitanja i razvoj; rodna dimenzija ruralnog razvoja (uloga žena i učešće u diverzifikaciji ruralne ekonomije); ekonomsko osnaživanje žena i vidljivost ženskog ljudskog kapitala u javnosti i u medijima.
- **Vojvođanka – regionalna inicijativa**⁶³–Kroz svoje aktivnosti, ova organizacija promovise građansko društvo, u kome žene i muškarci svih generacija i etničke pripadnosti učestvuju u javnom i političkom životu i razvijaju nove modele saradnje i mreže sa vladinim institucijama, nevladinim organizacijama, medijima i pojedincima. Organizovala je aktivnosti u Srbiji i susednim zemljama, kao i u zemljama Evropske Unije. U okviru ovih aktivnosti, organizacija je sproveda projekte koji se konkretno bave povećanjem učešća žena u javnom i političkom životu Srbije i uspostavljanjem mreža žena aktivnih u političkim strankama, nevladinim organizacijama, sindikatima, medijima i ženskim seoskim organizacijama.

Pored njih, **Žene na selu**⁶⁴ je internet sajt napravljen s namerom da promovise aktivnu ulogu žena u jačanju i unapređenju života u seoskim sredinama, kao i da predstavlja bogato stvaralaštvo žena na selu kao značajan turistički, ekonomski i kulturni potencijal vojvođanskih sela u procesu evropskih integracija.

Na kraju, postoji i **baza podataka o organizacijama žena na selu** u **Autonomnoj pokrajini Vojvodini**, sa glavnim informacijama o svakoj organizaciji⁶⁵.

Pristup pravdi

Pravne informacije

Informacije o parničnom postupku

Ustav Republike Srbije garantuje jednaku zaštitu prava pred sudovima i drugim državnim organima, imaocima javnih ovlašćenja i organima autonomne pokrajine i jedinica lokalne samouprave. Svako ima pravo na žalbu ili drugo pravnosredstvo protiv svake odluke kojom se odlučujeo njegovim/njenim pravima, obavezama ili na zakonu zasnovanim interesima (član 36).

⁶²Udruženje za ekonomsko osnaživanje žena, FEMINA CREATIVA, više informacija na: <http://www.feminacreativa.org.rs/>

⁶³ Vojvođanka – regionalna inicijativa, više informacija dostupno na: <http://zenenaselu.org/o-nama/>

⁶⁴Žene na selu, više informacija na: <http://zenenaselu.org/zene-na-selu/>

⁶⁵Baza podataka o organizacijama žena na selu u Vojvodini, više informacija dostupno na: http://www.brand-co.net/wordpress/wp-content/uploads/2012/01/baza_zenskih_seoskih_organizacija_u_vojvodini.pdf

Parnični postupak uređen je Zakonom o parničnom postupku⁶⁶. Ovaj zakon definiše pravila postupka za pružanje sudske pravne zaštite po kojima se postupa i odlučuje u parnicama za rešavanje sporova nastalih povodom povrede prava ličnosti i sporova iz porodičnih, radnih, privrednih, imovinskopravnih i drugih građanskopravnih odnosa, osim sporova za koje je posebnim zakonom propisana druga vrsta postupka. Odredbama člana 2. propisano je da stranke imaju pravo na zakonitu, jednaku i pravičnu zaštitu svojih prava. Sud ne može da odbije da odlučuje o zahtevu za koji je nadležan.

U skladu sa članom 3, sud odlučuje u parničnom postupku u granicama zahteva koji su postavljeni u postupku. Stranke mogu slobodno da raspoložu zahtevima koje su podnele u toku postupka. Stranke mogu da se odreknu svog zahteva, priznaju zahtevprotivne stranke i da se poravnaju. .

Informacije o *de facto* pristupu pravdi za žene

Iako nema pravnih smetnji, *de facto* pristup pravdi za žene nije na zadovoljavajućem nivou. Glavne prepreke za izjednačavanje *de iure* i *de facto* pristupa pravdi za žene su nedostatak znanja o pravima, ograničen pristup informacijama, siromaštvo, udaljenost od sedišta sudova, posebno za žene koje žive u udaljenim seoskim područjima.

Kao što je navodeno u Posebnom izveštaju Poverenika za zaštitu ravnopravnosti o diskriminaciji žena u Srbiji⁶⁷, činjenica je da nejednakost između žena i muškaraca postoji u zaštiti i ostvarivanju prava u sudskom postupku. Žene imaju manje šansi nego muškarci da pristupe sudu radi zaštite svojih prava. Usled nedostatka sredstava i siromaštva, često nisu u mogućnosti da snose troškove postupka. S druge strane, žene su često prinuđene da pokreću sudske postupke za deobu imovine stečene tokom braka, budući da se imovina češće vodi na ime muškarca. Ti postupci su skupi i nedelotvorni, te finansijski iscrpljujući za njih. Stoga mnoge žene pristaju na sporazumnu deobu, čak i ako nije pravična, da bi izbegle dugotrajno parničenje.

Dalje, rad žena u gazdinstvu znatno doprinosi sticanju imovine, ali tokom sudske deobe zajedničke imovine taj rad se premalo vrednuje i potcenjuje. Prema tome, nezaposlene žene su u posebno teškom položaju, zato što dobijaju znatno manji deo u odnosu na muškarce⁶⁸. Ranije je pominjano da se neke žene odriču svog dela nasledstva u korist braće ili drugih muških srodnika. Takođe, neke žene ne traže podelu imovine stečene tokom braka u ostavinskom postupku nakon smrti supruga, obično usled nedostatka svesti i poznavanja svojih prava⁶⁹. Konačno, čak i među sudijama, i dalje su prisutni rodni stereotipi i predrasude, uz nepoznavanje međunarodnih standarda rodne ravnopravnosti.

⁶⁶Zakon o parničnom postupku, "Službeni glasnik Republike Srbije", br.72/2011, 49/2013 – odluka Ustavnog suda, 74/2013 –odluka Ustavnog sudai 55/2014, dostupno na:http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_parnicnom_postupku.html

⁶⁷Poseban izveštaj o diskriminaciji žena u Srbiji, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd, 2015, dostupan na:

http://ravnopravnost.gov.rs/images/files/Poseban_izvestaj_o_diskriminaciji_zena_priprema_korigovana-1.pdf

⁶⁸*Ibid.*

⁶⁹*Ibid.*

Informacije o pravnoj pomoći

Ustav Republike Srbije jamči svakome pravo na pravnu pomoć pod uslovima određenim zakonom. Pravnu pomoć pružaju advokatura, kao nezavisna i samostalna služba i službe pravne pomoći formirane u jedinicama lokalne samouprave, u skladu sa zakonom (član 67).

Zakon o advokaturi⁷⁰ u članu 15. propisuje da je advokat dužan da se stvarno i stalno bavi advokaturom; pruža pravnu pomoć profesionalno i savesno, u skladu sa zakonom, statutom advokatske komore i kodeksom; čuva advokatsku tajnu, a u profesionalnom radu i privatnom životu koji je dostupan javnosti štiti ugled advokature.

Odredbama člana 18. propisano je da advokat slobodno odlučuje da li će prihvatiti da pruži pravnu pomoć, osim u slučajevima predviđenim zakonom. Advokat ne može da odbije da pruži pravnu pomoć ako ga kao zastupnika ili branioca postavi sud, drugi državni organ ili advokatska komora, u skladu sa zakonom, osim ako postoje razlozi propisani zakonom zbog kojih je dužan da odbije zastupanje.

Odredbama člana 73. propisano je da Advokatska komora može da organizuje pružanje besplatne pravne pomoći građanima na svom području ili delu tog područja, samostalno ili na osnovu ugovora koji zaključi sa jedinicom lokalne samouprave, a u skladu sa zakonom.

Važno je ukazati da sistem besplatne pravne pomoći još uvek nije uspostavljen u Srbiji, što znači da Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći nije usvojen. Nekoliko različitih verzija Nacrta zakona bilo je u postupku javnih rasprava, a primedbe pravnika, nevladinih organizacija i drugih stručnih grupa bile su brojne. Stoga se Nacrt zakona više puta menjao. Najnovija verzija Nacrta zakona navodi da se besplatna pravna pomoć pruža pripadnicima osetljivih i marginalizovanih grupa, između ostalih, licima bez prihoda i imovine, primaocima socijalne pomoći, stanovnicima neformalnih romskih naselja, nezaposlenim licima prijavljenim kod Nacionalne službe za zapošljavanje, zaposlenima koji primaju minimalnu zaradu, kao i licima koja ispunjavaju uslove za oslobađanje od troškova sudskog postupka. Uz to, pravo na besplatnu pravnu pomoć propisano je u određenim postupcima, **uključujući parnični postupak**, za decu, osobe sa intelektualnim i psihosocijalnim poteškoćama, kao i žrtve porodičnog nasilja, mučenja i trgovine ljudima. Verzije Nacrta zakona nisu pominjale besplatnu pravnu pomoć za žene, niti za sporove oko imovine. Prema tome, neophodno je **usvojiti Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći** što pre. Pre usvajanja zakona, važno je da se **izmeni Nacrt zakona** da bi se obezbedilo **pružanje besplatne pravne pomoći ženama** ili barem određenim grupama žena (siromašne žene, Romkinje, žene sa invaliditetom, žene na selu) **u parničnim postupcima u vezi sa pravima na zemljištu, sporovima oko nasleđstva i deobe bračne imovine.**

⁷⁰Zakon o advokaturi, "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 31/2011 i 24/2012 –odluka Ustavnog suda, dostupno na:http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_advokaturi.html

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

Trenutno postoji nekoliko pružalaca besplatne pravne pomoći – opštinske službe pravne pomoći, nevladine organizacije, sindikati i pravne klinike Pravnih fakulteta⁷¹.

Nedostatak delotvornog sistema besplatne pravne pomoći pogađa sve siromašne ljude, zato što im je uskraćen pristup pravdi u praksi. Takva situacija ima posebno štetno dejstvo na žene, naročito na one iz marginalizovanih društvenih grupa, kao što su Romkinje, žene na selu, žene sa invaliditetom, odnosno, na one koje ne mogu da priušte skupe pravne usluge⁷².

Razvoj zakonodavstva/politika

Različite verzije Nacrta zakona o besplatnoj pravnoj pomoći⁷³ u procesu su javne rasprave više od tri godine, ali zakon još uvek nije usvojen. Uz to, uspostavljanje sistema besplatne pravne pomoći jedna je od obaveza u procesu pristupanja Evropskoj Uniji.

Aktuelni tekst Nacrta navodi da se besplatna pravna pomoć pruža pripadnicima ugroženih i marginalizovanih grupa, između ostalih, osobama bez prihoda i imovine, primaocima socijalne pomoći, stanovnicima neformalnih romskih naselja, nezaposlenim licima prijavljenim kod Nacionalne službe za zapošljavanje, zaposlenima koji primaju minimalnu zaradu, kao i osobama koje ispunjavaju uslove za oslobađanje od troškova sudskog postupka. Pored toga, pravo na besplatnu pravnu pomoć propisuje se u nekim postupcima za decu, osobe sa intelektualnim i psihosocijalnim poteškoćama, kao i žrtvama nasilja u porodici, mučenja i trgovine ljudima.

Uloga javnih beležnika i njihovih pomoćnika u podršci rodnoj ravnopravnosti u pravima na zemljištu

Shodno Zakonu o javnom beležništvu⁷⁴, prva 94 javna beležnika za teritorije 37 osnovnih sudova imenovana su u decembru 2014⁷⁵. Uvođenje sistema javnih beležnika u srpsko pravosuđe trebalo bi da rastereti sudove, unapredi njihov efikasniji rad, poboljša klimu za investicije, ojača pravnu sigurnost i unapredi pristup pravdi za sve građane Srbije.

⁷¹Pristup pravdi i besplatna pravna pomoć – izazovi i reforme, YUCOM i SeConS, Beograd, 2013, dostupno na: <http://www.secons.net/admin/app/webroot/files/publications/Pristuppravdi.pdf>

⁷²Poseban izveštaj o diskriminaciji žena u Srbiji, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd, 2015, dostupan na:

http://ravnopravnost.gov.rs/images/files/Poseban_izvestaj_o_diskriminaciji_zena_priprema_korigovana-1.pdf

⁷³Nacrt zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, dostupan na:

<http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>

⁷⁴Zakon o javnom beležništvu, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – drugi zakon, 93/2014 – drugi zakon, 121/2014, 6/2015 i 106/2015, dostupan na:

http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_beleznistvu.html

⁷⁵Prvi javni beležnici u Srbiji, Ministarstvo pravde, dostupno na:

<http://www.mpravde.gov.rs/en/vest/6573/first-public-notaries-in-serbia-appointed.php>

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

Nema konkretnih odredaba o ulozi javnih beležnika u podršci rodnoj ravnopravnosti u pravima na zemljištu. Javni beležnici su nezavisni i samostalni stručnjaci iz oblasti pravna, koje imenuje ministar nadležan za poslove pravosuđa, koji na osnovu javnih ovlašćenja primaju od klijenata izjave volje i daju im potrebnu pisanu formu i o tome izdaju isprave koje imaju karakter javnih isprava, čuvaju originale tih isprava i druge poverene dokumente, javno potvrđuju činjenice, savetuju stranke o pitanjima koja su predmet njihove delatnosti i preduzimaju druge radnje i obavljaju druge poslove određene zakonom.

Međutim, uloga javnih beležnika mogla bi da se unapredi i postane važnija u pogledu rodne ravnopravnosti. Budući da su zaduženi za overe raznih ugovora, uključujući i ugovore o prometu nepokretnosti, neophodno je **izmeniti Zakon o javnom beležništvu** i propisati obavezu javnih beležnika da traže pisanu saglasnost supružnika kada overavaju bilo kakav ugovor koji obuhvata bračnu imovinu. Uz to, važno je da se osigura da javni beležnik upozori supružnike na posledice davanja pisane saglasnosti, kao i da unese te informacije u klauzulu overe.

Pored overe raznih ugovora, na javne beležnike se mogu preneti i ovlašćenja da vode nesporne ostavinske postupke. To je sasvim nova mogućnost u pravnom sistemu Srbije, pa tek treba da se vidi kako će funkcionisati u praksi. Međutim, pošto ova mogućnost postoji, važno je da javni beležnici dobro poznaju rodna prava i da su upoznati sa posledicama odricanja od prava na nasleđstvo. Treba obezbediti posebnu obuku za javne beležnike o rodnoj ravnopravnosti, pravima žena, posebno kad je reč o zajedničkoj bračnoj imovini i pravima nasleđivanja. Uz to, javne beležnike treba obavezati da pruže pravni savet ženama o imovinskim i naslednim pravima, ukoliko je potrebno. Takođe, važno je da javni beležnici imaju posebnu obavezu da objasne supružnicima, naročito ženama, njihova prava u pogledu deobe zajedničke bračne imovine, pre postupka nasleđivanja.

Bibliografija

Pristup pravdi i besplatna pravna pomoć u Srbiji – Izazovi i reforme, YUCOM i SeConS, Beograd, 2013, dostupno na:

<http://www.secons.net/admin/app/webroot/files/publications/Pristuppravdi.pdf>

Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 98/2006, dostupan na:

http://paragraf.rs/propisi/ustav_republike_srbije.html

Nacrt zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, dostupan na:

<http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

Porodični zakon, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 18/2005, 72/2001 – drugi zakon, i 6/2015), dostupan na: http://www.paragraf.rs/propisi/porodicni_zakon.html

Rodni barometar u Srbiji – Razvoj i svakodnevni život, Marina Blagojević Huson, UNWOMEN, Beograd, 2013

Rodno razvrstani podaci – Zapadni Balkan, statistički izveštaji 2005-2013, FAO, dostupni na:
http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/nr/land_tenure/Genders_Report_WB.pdf

Vlasništvo nad zemljom i imovinska prava, Regionalni izveštaj, tom 2.7: Balkan i Kavkaz, USAID, 2007, dostupan na:
http://landportal.info/sites/landportal.info/files/27_balkans_and_caucasus_final1.pdf

Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 41/2009 i 10/2013 – drugi zakon, dostupan na:
http://www.zzps.rs/novo/kontent/stranicy/propisi_zakoni/poljopr%20razvoj.pdf

Zakon o poljoprivrednom zemljištu, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 62/2006, 65/2008 – drugi zakon, 41/2009 i 112/2015), dostupan na:
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_poljoprivrednom_zemljistu.html

Zakon o osnovama svojinskopravnih odnosa, „Službeni glasnik SFRJ”, br. 6/80 i 36/90, „Službeni glasnik SRJ”, br. 29/96 i „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 115/2005 – drugi zakon, dostupan na:
http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_osnovama_svojinskopravnih_odnosa.html

Zakon o državljanstvu Republike Srbije, „Službeni glasnik Republike Srbije, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 135/2004 i 90/2007, dostupan na:
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_drzavljanstvu_republike_srbije.html

Zakon o parničnom postupku, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 72/2011, 49/2013 – odluka Ustavnog suda, 74/2013 – odluka Ustavnog suda i 55/2014, dostupno na:
http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_parnicnom_postupku.html

Zakon o obligacionim odnosima, „Službeni glasnik SFRJ”, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka Ustavnog suda SFRJ, „Službeni glasnik SRJ”, br. 31/93 i „Službeni glasnik SCG”, br. 1/2003 – Ustavna povelja, dostupno na:
http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_obligacionim_odnosima.html

Zakon o ravnopravnosti polova, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 104/2009, dostupan na:
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ravnopravnosti_polova.html

Zakon o nasleđivanju, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 46/95, 101/2003 – odluka Ustavnog suda RS i 6/2015, dostupno na:
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_nasledjivanju.html

Zakon o advokaturi, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 31/2011 i 24/2012 – odluka Ustavnog suda, dostupno na:
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_advokaturi.html

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

Zakon o javnom beležništvu, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – drugizakon, 93/2014 – drugi zakon, 121/2014, 6/2015 i 106/2015, dostupno na: http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_beleznistvu.html

Zakon o ratifikaciji Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 11/81

Zakon o ratifikaciji Konvencije o pravima osoba sa invačiditetom, „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 42/2009

Zakon o ratifikaciji Konvencije o pravima deteta, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 15/90 i „Službeni glasnik SRJ“, br. 4/96 i 2/97

Zakon o ratifikaciji Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 6/67

Zakon o ratifikaciji Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 7/71

Zakon o ratifikaciji Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, „Službeni glasnik SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 7/71

Zakon o ratifikaciji Opcionog protokola o učešću dece u oružanim sukobima, „Službeni glasnik SRJ“, br. 7/2002

Zakon o ratifikaciji Opcionog protokola o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji, „Službeni glasnik SRJ“, br. 7/2002

Zakon o Opcionom protokolu uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije prema ženama, „Službeni glasnik SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 13/2002

Zakon o državnom premeru i katastru, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 72/2009, 18/2010, 65/2013, 15/2015 – odluka Ustavnog suda Republike Srbije i 96/2015, dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_drzavnom_premeru_i_katastru.html

Zakon o zabrani diskriminacije, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 22/2009, dostupan na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_diskriminacije.html

Zakon o Zaštitniku građana, „Službeni glasnik Republike Srbije“ br. 79/05 i 54/07, dostupan na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastitniku_gradjana.html

Zakonsko nasleđivanje na relaciji stvarno-idealno, Jadranka Đorđević Crnobrnja, Glasnik Etnografskog instituta SANU 2009 tom 57, broj 2, strane: 111-121, dostupno na: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-0861/2009/0350-08610902111D.pdf>

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu

Nacionalni program za poljoprivredu i ruralni razvoj Republike Srbije za period 2015-2020, dostupan na: <http://www.poljosfera.rs/agro-teme/ostalo/1235-nacionalni-program-za-poljoprivredu-i-ruralni-razvoj-republike-srbije>

Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost 2016-2020 sa Akcionim planom za 2016-2018, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 4/2016

Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti (2009-2015), „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 157/2009

Akcioni plan za sprovođenje Nacionalne strategije za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 67/2010, dostupan na:
http://www.gendernet.rs/files/dokumenta/Engleski/Serbian/Plan_of_Action_for_the_implementation_of_the_National_strategy.pdf

Redovni godišnji izveštaj Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za 2014. godinu, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd, 2015, dostupan na:
<http://ravnopravnost.gov.rs/images/files/Redovan%20godisnji%20izvestaj%20Poverenika%20za%20zastitu%20ravnopravnosti%20za%202014.pdf>

Republički geodetski zavod, Informator 2016, više informacija na:
http://www.rgz.gov.rs/web_preuzimanje_datotetka.asp?FileID=2001

Pravilnik o upisu u Registar poljoprivrednih gazdinstava i obnovi registracije, kao i o uslovima za pasivan status poljoprivrednog gazdinstva, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 17/2013, 102/2015 i 6/2016, dostupna na: <http://www.overa.rs/pravilnik-o-upisu-u-registar-poljoprivrednih-gazdinstava-i-obnovi-registracije-kao-i-o-uslovima-za-pasivan-status-poljoprivrednog-gazdinstva.html>

Poseban izveštaj Poverenika za zaštitu ravnopravnosti o diskriminaciji žena u Srbiji, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd, 2015, dostupan na:
http://ravnopravnost.gov.rs/images/files/Poseban_izvestaj_o_diskriminaciji_zena_priprema_korigovana-1.pdf

Strategija poljoprivrednog i ruralnog razvoja Republike Srbije (2014–2024), „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 85/2014

Odluka o formiranju Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 121/2014, 147/2014 i 32/2015

Žene i muškarci u Republici Srbiji 2014, Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Beograd, 2014

Pristup žena i dece uslugama u seoskim područjima Srbije i predlozi mera za unapređenje, SeConS – Grupa za razvojnu inicijativu, Beograd, 2011, dostupno na:
<http://www.secons.net/admin/app/webroot/files/publications/unutrasnjestransrpski-jezik.pdf>

Baza podataka o rodu i pravu na zemljištu